

ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
ФОРМА НАВЧАННЯ ДЕННА

Кафедра дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Другий (магістерський) рівень вищої освіти
Галузь знань 01 Освіта Педагогіка
Спеціальність 012 Дошкільна освіта

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Лариса ЗДАНЕВИЧ

Лариса ЗДАНЕВИЧ

« 25 » 09 2024 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТА(КИ)

Магеліас Ірини Анастоліївни

(прізвище, ім'я, по батькові магістранта(ки))

1. Тема роботи: *Розвиток дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії*

Науковий керівник роботи: доктор філософії, доцент *Цегельник Тетяна Миколаївна*, затверджений наказом ХГПА від «26» вересня 2023 р. № 174.

2. Строк подання магістрантом(кою) роботи: згідно з календарним планом.

3. Вихідні дані до роботи: Магістрант(ка) при виконанні кваліфікаційної роботи повинен(а): здійснити теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури, проаналізувати досвід закладу дошкільної освіти щодо означеної проблеми. Об'єкт дослідження: розвиток дрібної моторики рук дітей дошкільного віку які мають мовленнєві порушення. Предмет дослідження: практичні аспекти розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії.

4. Перелік питань, які потрібно розробити: охарактеризувати понятійно-термінологічний апарат дослідження та визначити особливості розвитку рухів дрібної моторики у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями; проаналізувати сучасний стан розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії в ЗДО; визначити методи арт-терапії у розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями; виокремити та обґрунтувати умови використання методів арт-терапії у розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

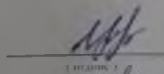
5. Перелік наукового (ілюстративного) матеріалу (проскти, зразки документів, презентації тощо), які потрібно розробити: *презентація*.

6. Дата викладі завдання 27 вересня 2023 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи (КР)	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Затвердження наказом академії теми КР і призначення наукового керівника	вересень 2023 р.	виконано
2	Вибір теми КР, погодження її з науковим керівником, визначення предмета дослідження	вересень 2023 р.	виконано
3	Оформлення науковим керівником завдання на КР магістранту(ці); підбір магістрантом(кою) літератури та фактичного матеріалу для написання роботи, їх аналіз та узагальнення	вересень 2023 р.	виконано
4	Затвердження завідувачем випускової кафедри завдання на КР магістранта(ки)	вересень 2023 р.	виконано
5	Виконання та подання науковому керівнику вступу КР	до 15 жовтня 2023 р.	виконано
6	Виконання та подання науковому керівнику першого розділу КР	грудень 2023 р.	виконано
7	Виконання та подання науковому керівнику другого розділу КР	квітень 2024 р.	виконано
8	Виконання та подання науковому керівнику висновку КР	вересень 2024 р.	виконано
9	Перевірка списку використаних джерел та висновку щодо правильності їх оформлення	вересень 2024 р.	виконано
10	Доопрацювання КР згідно із зауваженнями наукового керівника, подання кваліфікаційної роботи науковому керівнику	жовтень 2024 р.	виконано
11	Перевірка кваліфікаційної роботи на наявність текстових записок	до 10 листопад 2024 р.	виконано
12	Розгляд КР на кафедрі, проведення попереднього захисту та допуск до захисту у Підсумковій кваліфікаційній комісії	листопад 2024 р.	виконано
13	В разі необхідності доопрацювання КР згідно із результатами перевірки КР на наявність текстових записок, зауваженнями кафедри. Подання КР для отримання висновку наукового керівника та кафедри	листопад 2024 р.	виконано
14	Передача КР у деканат факультету з висновком наукового керівника та кафедри, завданням на КР та рецензією рецензента	до 13 грудень 2024 р.	виконано
15	Підготовка до захисту КР (супровідна документація, текст доповіді, ілюстративний матеріал тощо)	грудень 2024 р.	виконано
16	Захист КР перед Підсумковою кваліфікаційною комісією	23 грудня 2024 р.	виконано

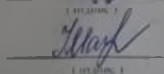
Науковий керівник роботи

Тетяна ЦЕГЕЛЬНИК

(підпис)

Магістрант(ка)

Ірина МАГЕЛІАС

(підпис)

1. Форму призначено для видачі завдання магістранту на виконання кваліфікаційної роботи і контролю за ходом роботи з боку кафедри і декана факультету. Оригінал форми зберігається на кафедрі, копія у магістранта.

2. Розробляється керівником кваліфікаційної роботи. Видатися кафедрою

3. Актуальна у 202 році відбуватиметься з 16.12 до 28.12.2024 року

ХМЕЛНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
ФОРМА НАВЧАННЯ ДЕННА

Кафедра дошкільної педагогіки, психології та фахових методик

Другий (магістерський) рівень вищої освіти

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність 012 Дошкільна освіта

ВИСНОВОК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

про кваліфікаційну роботу

магістранта(ки) 2 курсу

Магеляс Ірини Анатоліївни

на тему: Розвиток дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії

Розподіл балів для окремих етапів та елементів виконання кваліфікаційної роботи

Критерії оцінювання виконання кваліфікаційної роботи	Бали	
	максимально можлива кількість	фактична кількість
відповідність роботи вимогам, встановленими методичними рекомендаціями для кожного виду кваліфікаційних робіт	7	7
правильність оформлення (роботи в цілому, таблиць, рисунків, посилань, списку використаних джерел)	5	4
виконання проміжних етапів розробки кваліфікаційної роботи відповідно до завдань і календарного плану	6	6
співпраця з науковим керівником упродовж періоду виконання кваліфікаційної роботи	7	7
апробація результатів дослідження, проведеного в кваліфікаційній роботі	5	4
Разом	30	28

Зауваження: магістрантка Магеляс Ірина Анатоліївна віднеслася до написання кваліфікаційної роботи на належному рівні. Усі структурні частини роботи виконувалися вчасно ігідно календарного плану. Зауваження та рекомендації наукового керівника врахувала у повному обсязі, проте у роботі зустрічаються технічні огріхи, які не впливають на загальне позитивне враження. Представлене дослідження відповідає встановленим вимогам, що ставляться до кваліфікаційних робіт.

Науковий керівник

(підпис)

Ірина ЦІГЛІВНИК, доктор філософії, доцент
(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ, науковий ступінь, вчене звання)

« 12 » грудня 2024 р.

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційна робота розглянута. Магістрант(ка) Магеляс І.І.

допускається до захисту кваліфікаційної роботи у Підсумковій кваліфікаційній комісії.

Завідувач кафедри

(підпис)

Лариса ЗДАНЕВИЧ
(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

« 12 » « 12 » грудня 2024 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

ДЕННА ФОРМА НАВЧАННЯ

Кафедра дошкільної педагогіки, психології та фахових методик

Другий (магістерський) рівень вищої освіти

Галузь знань 01 Освіта Педагогіка

Спеціальність 012 Дошкільна освіта

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу

Студента(ки)

Магелаяс Ірини Анатоліївни

(прізвище, ім'я, по-батькові)

на тему: **Розвиток дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії**

Загальна характеристика роботи та зауваження

Кваліфікаційна робота присвячена актуальній проблемі розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії. Розвиток мовлення є важливим завданням всебічного виховання дітей. Тому надзвичайно своєчасно усунути все, що може вплинути на вільне спілкування дитини з близькими людьми і створити якнайсприятливіші умови для розвитку дітей у сім'ї, закладі дошкільної освіти. Арт-терапія в останні роки отримала широкий розвиток і застосування в різних галузях психології та педагогіки, в тому числі й як засіб корекції різних порушень, включаючи мовленнєві. Використання мистецтва та творчості для покращення комунікативних навичок у дітей із порушеннями мовлення є актуальною та перспективною галуззю дослідження.

Варто відзначити послідовність та логічність структури роботи, яка включає вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел (75 найменувань) та додатків до роботи. У вступі науковий апарат дослідження визначено правильно, зміст його завдань демонструє логічність та послідовність проведеного пошуку.

У першому розділі роботи здійснено ґрунтовний аналіз апарату дослідження та визначено особливості розвитку рухів дрібної моторики у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями; проаналізовано сучасний стан розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії в ЗДО.

У другому розділі роботи визначено методи арт-терапії у розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями; виокремлено та обґрунтовано умови використання методів арт-терапії у розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями; надано поради вихователям щодо розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії.

У висновках узагальнено результати дослідження відповідно до поставлених завдань. Автором сформовано якісну джерельну базу.

Досить вагомою є апробація дослідження, оскільки основні положення дослідження шляхом участі у Міжнародній (заочній) науково-практичній конференції: «Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти» (Хмельницький, 2024). Основні

результати дослідження висвітлено у публікації: «Розвиток дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії».

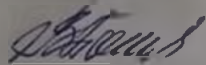
Зауваження та пропозиції. Однак, на нашу думку, робота б тільки виграла, якби було б проведено експериментальне дослідження запропонованих умов та доведено їх ефективність.

Загальні висновки. Висловлені зауваження в переважній більшості не є принциповими і не впливають на загальну позитивну оцінку Кваліфікаційної роботи Магелас Ірини Анатоліївни «Розвиток дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії» заслуговує на позитивну оцінку, а її автор на присудження другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта.

Розподіл балів для окремих етапів та елементів виконання кваліфікаційної роботи

Критерії оцінювання виконання бакалаврської роботи	Бали	
	максимально можлива кількість	фактична кількість
повнота, зміст роботи заявленій темі, грамотність формулювання роботи, збалансованість її розділів	5	5
правильність формулювань наукового апарату (об'єкту, предмету, мети і завдань дослідження), відповідність та доцільність застосованих методів дослідження	4	4
системність викладу матеріалу, відсутність повторів, логічних помилок	4	4
оригінальність, самостійності роботи (відсутність наявних текстових заимовувань), наявність посилань	5	4
наявність елементів наукової новизни	4	4
теоретична обґрунтованість основних положень кваліфікаційної роботи, що підтверджені підібраним та систематизованим фактичним статистичним матеріалом	4	4
використання та опанування сучасної літератури, чинних нормативно-правових актів: правильність розрахунків, застосування методів статистичного аналізу тощо.	4	3
Всього	30	28

Рецензент

(підпис)

Поліщук В.А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти ТНПУ ім. В.Гнатюка (прізвище, ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

10 грудня 2024 р.

Підпис
засвідчую
Начальник відділу кадрів

11.12.24 р.

Протокол аналізу звіту подібності науковим керівником

Важко сказати, що я ознайомився (-лась) з Повним звітом подібності, який був згенерований Системою виявлення та запобігання плагиату щодо роботи:

Автор: Ірина Малець

Співавтор:

Назва: РОЗВИТОК ДИРЬНОЇ МОТОРИКИ РУК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З
МОЖЛИВИМИ ПОРУШЕННЯМИ МЕТОДАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

Науковий керівник:

Підрозділ: КНРА

Коефіцієнт подібності 1:13.8%

Коефіцієнт подібності 2:6.9%

Мікропробіле: 132

Заміна букв: 0

Інтервали: 0

Вільні знаки: 0

Дата створення звіту: 2024-11-24 11:50:01.0

Після аналізу Звіту подібності констатую наступне:

☒ Запозичення, виявлені в роботі є законними і не є плагиатом. Рівень подібності не перевищує допустимої межі. Таким чином робота незалежна і приймається.

☐ Запозичення не є плагиатом, але перевищено граничне значення рівня подібностей. Таким чином робота повертається на доопрацювання.

☐ Виявлено запозичення і плагиат або навмисні текстові спотворення (маніпуляції), як передбачувані спроби укріплення плагиату, які роблять роботу невідповідною вимогам законодавства (Ст. 32, 33 Про вищу освіту, пункт 3.1, Ст. 42, 33 Про освіту) та вимог НАЗЯВО (Критерій 5), а також кодексу етики і процедур. Таким чином робота не приймається.

Додатковий

Кваліфікаційна робота має певні недоліки, але в цілому, академічної доброчесності не порушено

24.11.2024

127-

експерт

Мельник Т.В.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
ФОРМА НАВЧАННЯ: ДЕННА
Кафедра дошкільної педагогіки, психології та фахових методик

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ РУК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ МЕТОДАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

Виконала: магістрантка 2 курсу
спеціальності 012 Дошкільна освіта

Ірина МАГЕЛЯС

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Науковий керівник:

д.філософії., доцент

Тетяна ЦЕГЕЛЬНИК

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Рецензент:

д.пед.н., професор

Віра ПОЛЩУК

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Хмельницький – 2024 рік

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ РУК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ МЕТОДАМИ АРТ- ТЕРАПІЇ.....	10
1.1. Характеристика понятійно-термінологічного апарату дослідження.....	10
1.2. Особливості розвитку рухів дрібної моторики у дошкільників з мовленнєвими порушеннями.....	19
1.3. Аналіз сучасного стану розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії у ЗДО.....	28
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ РУК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ МЕТОДАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ....	39
2.1. Методи арт-терапії у розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.....	39
2.2. Умови використання методів арт-терапії у розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.....	48
2.3. Поради вихователям щодо розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії.....	57
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66
ДОДАТКИ.....	75

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БКДО – Базовий компонент дошкільної освіти

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ЗНМ – загальне недорозвинення мовлення

ЗСО – заклад середньої освіти

НУШ – Нова українська школа

ООП – особливі освітні потреби

ФФНМ – фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення

ВСТУП

Актуальність проблеми. Одним із найважливіших досягнень кожної людини є оволодіння рідною мовою. Основним інструментом спілкування з оточуючим суспільством є мовлення, від розвитку якого залежить рівень соціалізації людини. Якісний рівень мовлення, відсутність мовленнєвих порушень є одним із обов'язкових та найважливіших аспектів освітньої діяльності. Для високого рівня розвитку дітей варто сформувати правильне мовлення починаючи ще з дошкільного дитинства, коли закладаються основи для майбутнього всебічного та гармонійного розвитку, спілкування з іншими дітьми та дорослими. На жаль, в наш час багато дошкільників у період дитинства зустрічаються з тими чи іншими труднощами, наприклад у письмі, чи вимові певного звуку, або мають вроджені особливості будови артикуляційного апарату тощо.

Важливість мовленнєвого розвитку, його значення у житті кожного простежується в діючих освітніх документах. Так, Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, далі БКДО, серед компетентностей, якими має оволодіти дитина дошкільного віку на період завершення дошкільного дитинства є мовленнєва, яка полягає в здатності спілкуватися з іншими, висловлювати свої думки, враження тощо. На важливості розвитку та формування мовлення наголошують діючі програми навчання та виховання «Впевнений старт», «Дитина», «Освіта і піклування», «Соняшник» «Я у Світі», «Українське дошкілля».

Реформування української освіти, оновлення закону України «Про освіту», а також «Про дошкільну освіту», та розробка Концепції Нової української школи (НУШ), визначає новий зміст освіти, особливістю якого є орієнтування на потреби здобувачів освіти, передбачає формування ключових компетентностей особистості, серед яких є комунікативно-мовленнєва.

Актуальність формування вміння спілкуватися, висловлювати свої думки, активного використання мови в житті закладено в контекст НУШ і затверджено на державному рівні в нормативних документах – Державному стандарті початкової освіти (ДСПО). Із зміною особливостей здобуття початкової освіти важливим є забезпечення безперервного розвитку особистості та наступності між кожним рівнем освіти, починаючи із найпершого – дошкільної ланки для вирішення усіх поставлених задач та викликів.

Оскільки дошкільна освіта являється першою обов'язковою ланкою системи загальної середньої освіти (ЗСО), то держава та педагоги мають створювати необхідні умови для можливості її здобуття усіма дітьми дошкільного віку, зокрема й тим, що мають особливі освітні потреби (ООП), зокрема, мовленнєві порушення. Важливим завданням є створити рівні початкові умови для наступного навчання дітей в НУШ та успішній соціалізації та спілкуванню з соціумом. Тому набуває особливої важливості вирішення проблеми мовленнєвого розвитку в період дошкілья.

Актуальність досліджуваної проблеми, діагностика та корекція мовленнєвого розвитку відіграє важливу роль у роботі педагогічних працівників дошкільної сфери, тому що мовленнєві порушення носять масовий характер серед дошкільників і потребують особливої уваги з боку фахових спеціалістів. Проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку, які мають його порушення є складною та потребує інноваційних підходів до роботи, використання сучасних педагогічних технологій, зокрема використання методів арт-терапії, як ефективного способу впливу на розвиток дрібної моторики пальців рук.

Важливим є застосування технології арт-терапії у розвитку дрібної моторики у дітей, які мають мовленнєві порушення. Даний вид арт-терапії є доволі ефективним у організації освітньо-виховної діяльності з дошкільниками, тому що в процесі корекційної роботи створює надзвичайно високий рівень

психологічного комфорту для самовираження дитини, розвитку її особистості під час різних видів діяльності.

Практика доводить, що вчені зацікавлені у вивченні та дослідженні даної проблеми, тому що у сучасних ЗДО багато дітей мають низький рівень мовного розвитку чи певні мовленнєві порушення. Оскільки розвиток дрібної моторики нерозривно пов'язаний з розвитком частин кори головного мозку, що відповідає за мовлення, то важливо здійснювати максимальний вплив на їх розвитку, використовуючи методи арт-терапії.

Окрім того, актуальність нашого дослідження визначається суперечністю між потребою в розробці сучасних методів корекційної роботи з дошкільниками, які мають мовленнєві порушення, що обумовлено реформуванням системи української освіти та наявним рівнем ефективності їх застосувань у роботі з дітьми дошкільного віку.

Ступінь дослідженості проблеми. Проблема подолання мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку розкривається в багатьох дослідженнях науковців. Дослідниками даної проблеми є Ю. Рібцун, М. Шеремет, С. Цимбал-Слатвінська, які визначали їх як розлади мовлення, відхилення від мовленнєвої норми.

Особливості розвитку дітей з порушеннями мовлення розкриті в працях вчених – О. Белової (розвиток уваги дітей дошкільного віку, які мають порушення мовлення), І. Долінчук (комунікативні проблеми дітей та вплив мовленнєвих порушень на взаємодію між ними), Є. Соботович (подолання негативних емоцій та соціальної неповноцінності у дітей дошкільного віку, що мають мовленнєві порушення), О. Шпортун (соціальні чинники розвитку порушень мовлення в дітей) тощо.

Сучасні науковці та вчені досліджують різні аспекти розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку та розкривають її окремі сторони, зокрема: О. Бот (розвиток точних рухів пальців у дітей, які мають ЗНМ), С. Бурсова

(розвиток дрібної моторики засобами су-джок терапії), М. Кольцова (взаємозв'язок між корою головного мозку обох півкуль та пальців рук), З. Ленів (формування ручного праксису у дітей, які мають мовленнєві порушення), Л. Старовойт (особливості розвитку дрібної моторики рук за допомогою нетрадиційних технік малювання).

Особливості розвитку рухів дрібної моторики в дітей з мовленнєвими порушеннями та важливість проведення корекційно-педагогічної роботи в даному напрямку представлені в напрацюваннях багатьох педагогів Л. Биковець (інструменти впливу на рухи пальців рук), О. Грицай (розвиток кори півкуль головного мозку і вдосконалення дрібної моторики пальців рук), О. Козинець, В. Настич (розвиток кінестетичної чутливості у дошкільників з мовленнєвими порушеннями), Ю. Павленко (критерії та рівні розвитку дрібної моторики пальців рук), Ю. Тубичко (рухи пальців рук у дошкільників зі стертою формою дизартії) тощо.

Аналіз науково-педагогічних джерел дає підстави стверджувати, що проблема розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку що мають порушення мовлення вивчається в загальному, або в певних конкретних аспектах, однак ефективність використання методів арт-терапії є недостатньо розкритою.

Зважаючи на актуальність даної проблеми, ступінь її дослідженості, визначено тему кваліфікаційної роботи: **«Розвиток дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії».**

Об'єкт дослідження: розвиток дрібної моторики рук дітей дошкільного віку, які мають мовленнєві порушення.

Предмет дослідження: практичні аспекти розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії.

Відповідно до об'єкта, предмета визначено мету та завдання дослідження.

Мета дослідження: розкрити теоретичні аспекти розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії та визначити специфіку їх використання.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати понятійно-термінологічний апарат дослідження та визначити особливості розвитку рухів дрібної моторики у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.
2. Проаналізувати сучасний стан розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії в ЗДО.
3. Визначити методи арт-терапії у розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.
4. Виокремити та обґрунтувати умови використання методів арт-терапії у розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

Методи дослідження. З метою вивчення теоретичних аспектів досліджуваного явища, визначення та обґрунтування умов використання методів арт-терапії у розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями застосовано методи на теоретичному рівні – загальнонаукові методи (порівняльний аналіз психолого-педагогічних, методичних джерел і наукових праць дослідників, які вивчають процес розвитку дрібної моторики рук у дітей, що мають мовленнєві порушення, аналіз, синтез, порівняння, класифікація, систематизація наукових підходів з проблеми дослідження, поданих у науково-педагогічній літературі, нормативно-правових та інструктивно-методичних документах). Метод узагальнення дав змогу охарактеризувати сутність методів арт-терапії.

Апробація дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи апробовано шляхом участі у Міжнародній (заочній) науково-практичній конференції: «Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти» (Хмельницький, 2024). Основні результати дослідження висвітлено у публікації: «Розвиток дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (75 найменувань) та 3 додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – 81 сторінка, з них основного тексту 65 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ РУК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ МЕТОДАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

1.1. Характеристика понятійно-термінологічного апарату дослідження

Орієнтація України на європейський простір, бажання збудувати її як демократичну країну, відчутні зміни в стратегії розвитку національної освітньої системи загалом та дошкільної освіти зокрема. В умовах глобалізації часи змінилися, наповнення дошкільної освіти осучаснюється, її цілі та принципи гуманізувалися, а розвиток особистості дитини став найважливішим ресурсом, що визначає прогресивний рух суспільства. Одним із головних факторів розвитку особистості та виховання в дошкільному віці є мовний розвиток. Мова є безмежним джерелом та частиною гармонійного розвитку дитини, під впливом якої вдосконалюються її відчуття та сприймання. Всебічне формування особистості дитини дошкільного віку має ряд складових, серед яких одним із складових є розвиток мовлення.

Відповідно до БКДО, в якому освітня лінія «Мовлення дитини» описує набуття мовленнєвої компетентності, яка полягає у «здатності дитини дошкільного віку продукувати свої звернення, думки, враження в різноманітних формах мовленнєвого висловлювання за допомогою різних засобів – вербальних та невербальних. Ця компетентність включає такі аспекти, як фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний та монологічний складники [52, с. 7].

Аналізуючи освітню лінію «Мовлення дитини», зазначимо, що мовленнєвий розвиток є складним та різностороннім процесом, що включає різні аспекти його оволодіння, зокрема, психологічний, нейропсихологічний, лінгвістичний, педагогічний тощо. Якщо у дитини розвиток відбувається в межах норми, то вона проходить своєрідні ступені оволодіння різними сторонами розвитку мовлення, як одного з найважливіших складових становлення дитячої особистості. Проте, кожного року кількість вихованців, що мають ті чи інші мовленнєві порушення значно зростає. Згідно з статистичними даними, які подає Н. Полька протягом останніх 10 років захворюваність підростаючого покоління в Україні збільшилась на 26,8% [59].

Кожного року вузько-профільні спеціалісти: дефектологи, логопеди-практики зосереджують увагу на тому, що відбувається зміна вікових параметрів відхилень, перебігу мовленнєвих порушень. Через наявність порушень мовлення у дошкільників уповільнюється процес пізнання оточуючого середовища, оволодіння знаннями, обмежується спілкування з однолітками та дорослими, що негативно впливає на становлення інтелектуально-емоційної сфери.

В контексті вивчення даної проблеми потребує характеристики дефініція «діти дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями». Вважаємо за необхідне детальніше розглянути її з точки зору психолого-педагогічних досліджень.

Перш за все варто охарактеризувати поняття «мовленнєві порушення». Звернувшись до словникових джерел, відзначимо що в логопсихологічному тлумачному словнику Ю. Рібцун зазначено, що «порушення мовлення є розладом типового мовлення у дітей або розпад уже сформованого мовлення в дорослих через негативний вплив ендогенних або екзогенних факторів чи їх сукупності [54, с. 38].

Працюючи над висвітленням науково-методичних засад логопедії як науки М. Шеремет визначає порушення мовлення як «відхилення від прийнятих

мовних норм мовного середовища, частково або повністю перешкоджають голосовій комунікації та обмежують можливості когнітивного розвитку та соціокультурної адаптації» [70, с. 7-8].

Висвітлюючи у своїх дослідження причини порушення мовлення, С. Цимбал-Слатвінська визначає порушення мовлення як різні складні мовленнєві розлади. Вчена звертає увагу на те, що за таких умов в дітей відбувається порушення різних компонентів системи мовлення, при нормальному слухові та інтелекті, а також відносяться до звукової та смислової сторін [69, с. 130]. Вчена розуміє порушення мовлення як поліетіологічний розлад, який пов'язаний з частотою записів відомостей дітей, які мають порушення мовлення, інформації про ті патогенні фактори, які впливають на розвиток мовних дефектів. Такими факторами можуть бути як органічні ушкодження головного мозку, так і несприятливі психолого-соціальні умови формування нервової системи. Найважчими випадками наявності мовленнєвих розладів є поєднання вроджених чи набутих патологій з негативними чи запущеним стилем виховання дітей [69].

Варто зазначити що існує дві класифікації порушень мовлення: клініко-педагогічна та психолого-педагогічна. Щодо клініко-педагогічної класифікації, то вона є найпопулярнішою в Україні, згідно якої мовленнєві порушення поділяють на порушення усного, такі як: ринолалія, брадилалія, алалія, тахілалія, дисфонія, дислалія, дизартрія, а також різні ступені заїкання, афазія та порушення писемного мовлення – дисграфія, дислексія. Психолого-педагогічна класифікація мовленнєвих порушень, за словами І. Мартиненко, була створена для того, щоб покращити процес розподілу дітей, які мають порушення мовлення у спеціальні групи. Так, згідно даної класифікації існує два напрямки мовленнєвих порушень. До першого відносять порушення у засобах спілкування, а саме фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (ФФНМ) і загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ). Другий напрямок включає також

порушення у застосуванні засобів комунікації з оточуючими людьми – заїкання, заїкання з ЗНМ [36, с. 40].

І. Долінчук визначає мовленнєві порушення дітей дошкільного віку, як проблему, що здійснює вплив на процес спілкування та взаємодію дітей з іншими людьми. Причини їх виникнення бувають різноманітними, проте варто назвати такі фактори як генетичний, травмологічний, чинник захворювань. Порушення мовлення є тією проблемою, що значно ускладнює життя людей, дітей та їх батьків, педагогів [21].

Звернувши увагу на дослідження О. Шпортун у сфері індивідуально-психологічних та соціальних чинників розвитку мовленнєвих порушень, вважаємо за необхідне зацентрувати увагу на «узагальненості терміну для того, щоб позначити певні відхилення від норми мовлення, яка прийняття в конкретному мовленнєвому середовищі. Ці відхилення характеризуються психофізіологічним механізмом мовлення, не відповідністю віковим особливостям, значно впливають на психічний розвиток» [72, с. 958]. Синонімічний ряд, згідно з дослідженнями вченої становлять такі поняття, як розлад мовлення, дефект мовлення, недолік мовлення, недорозвинення мовлення, мовні відхилення.

Досліджуючи особливості розвитку уваги дітей дошкільного віку, що мають мовленнєві порушення, О. Белова акцентує свою увагу на думці, що вони не можуть зосереджуватися тривалий час на певному виді діяльності, вони швидко втомлюються, часто відволікаються, тим самим знижуючи рівень продуктивності. Часта загальна втома впливає на здатність концентруватися та зменшує стійкість уваги [2]. Тому, якщо дитина має складне порушення мовлення, то з'являється більша ймовірність того, що у неї будуть проблеми з довільною увагою та здатністю переключатися швидко з одного виду діяльності на інший.

Мовленнєві порушення, згідно з Є. Соботович, ускладнюють спроможність дитини ефективно спілкуватися з оточуючими. Свідомість власних мовленнєвих проблем зазвичай призводить до виникнення негативних емоцій, таких як відчуття соціальної неповноцінності, страх перед висловлюванням та постійні емоційні труднощі. Все це може піддавати сумніву соціальне значення особистості та сприяти розвитку психологічних і патопсихологічних особливостей, що вимагають спеціальної роботи для соціальної адаптації та реадаптації дитини [57]. Таким чином, діти дошкільного віку з порушенням мовлення є діти, що мають ті чи інші недоліки мовлення, зокрема недоліки у звуковимові, певних фонематичних процесах, а також ненормований уповільнений розвиток лексико-граматичної сторони, і потребують корекційної роботи для активізації необхідних психічних процесів.

З розвитком мовлення дітей дошкільного віку має тісний зв'язок дрібна моторика рук, оскільки зона відповідальності за рухи пальців у корі головного мозку знаходиться поруч з мовленнєвою зоною. Тому в контексті розкриття даного параграфу потребує характеристики поняття «дрібна моторика». Аспекти розвитку дрібної моторики досліджували О. Винарська, А. Головацький, В. Черкасов, В. Шевчук та інші.

Отож вважаємо за доцільне звернутись до словникових джерел. Дефініція «моторика» характеризує рухову активність організму або окремих його органів та частин. Загалом дане поняття складається з певної послідовності рухів, які необхідні для виконання різноманітних поставлених завдань. Вона поділяється на такі групи – велику, дрібну та моторику конкретних органів. Так, опрацювавши дефектологічний словник-довідник, можемо сказати, що дрібна моторика визначається вмінням оперувати невеликими предметами, переміщати їх між руками, а також виконувати завдання, що вимагають злагодженої взаємодії очей та рук. Розвиток дрібної моторики пальців рук відіграє ключову

роль у стимулюванні центральної нервової системи, розвитку інтелекту та мовних навичок дитини [18, с. 115].

Ще В. Сухомлинський під час своєї педагогічної діяльності акцентував увагу на важливості дрібної моторики, бо саме кінчики пальців є джерелом здібностей та обдарованості дітей. Від рівня сформованості дрібної моторики пальців рук дітей залежить рівень їх розумового розвитку [60].

Зазначимо, що в українському дефектологічному словнику І. Бондаря поняття «дрібна моторика» представлено як рухова діяльність, де головну роль відіграє робота дрібних м'язів, рук та очей у взаємодії. Дрібна моторика рук характеризується такими видами діяльності, як здатність тягнутися до предмета, хапати його, ставити на певну площину, малювати, перегортати аркуші паперу тощо [63].

Практик дошкільної освіти Н. Волік визначає дрібну моторику як «серію скоординованих рухів м'язової, скелетної та нервової систем людини, які поєднуючись з зоровою системою, виконуючи невеликі точні рухи за допомогою пальців рук і ніг. Дефінція «спритність» часто використовується для опису «дрібної моторики»» [9].

Варто зазначити, що моторні дії дитини руками характеризуються значним впливом на її генезу. Так, у своїх дослідженнях О. Бот наголошує на важливості виконання тренувальних вправ для формування рухів пальців і кистей рук для стимулювання мовлення дітей і посиляється до історичних джерел і звертає увагу, що раніше лікарі знали, що за кількістю біологічно активних точок і зон кисть руки не поступається вуху чи стопі. Рухи пальців мають глибокий зв'язок із мовленнєвою діяльністю, адже перші люди спілкувалися насамперед за допомогою жестів. Особливу роль у цьому процесі відігравала рука, що дозволяла виражати думки через вказівні, захисні, описові, загрозливі та інші жести, сприяючи формуванню первісної мови жестів. Минуло багато часу, перш ніж розвинулася словесна мова, але вона ще довго залишалася тісно пов'язаною

з жестикуляцією. [8, с. 15].

Дослідження О. Козинець показали, що кожен палець руки має значне представництво в корі головного мозку. Формування дрібної моторики рук випереджає формування артикуляції складів. Формування «схеми тіла» в мозку відбувається завдяки активному розвитку пальців, а мовленнєві навички безпосередньо залежать від того, наскільки добре розвинені тонкі рухи рук. Тому заняття з розвитку моторики слід розпочинати ще в ранньому віці. [28, с. 5].

Звернемо увагу на працю Л. Старовойт щодо застосування різноманітних нетрадиційних технік малювання для розвитку дрібної моторики. Вчена підкреслює те, що процес їх розвитку характеризується складною психічною діяльністю. Вона включає пізнання, емоції, забезпечує сенсорний розвиток та здібності щодо розрізнення форм та кольорів, сприяє глибшому сприйняттю різних видів мистецтва. Процес розвитку дрібної моторики характеризується складним процесом, що вимагає зміни структурних та динамічних особливостей, в залежності від поставлених завдань, використання засобів його виконання [59].

Вивчаючи розвиток дрібної моторики дітей дошкільного віку засобами суджок терапії О. Гнізділова та С. Бурсова дають наступу характеристику досліджуваних нами дефініції – «сукупність скоординованих дій нервової, м'язової та кісткової систем організму, що мають надзвичайне значення для ефективного виконання необхідних рухів кистями та пальцями. Тому потрібно здійснювати педагогічну роботу для удосконалення маніпуляційних рухів, для покращення точності, узгодженості, плавності» [11, с. 155].

Таким чином можна відзначити, що дрібна моторика рук дітей є психомоторною якістю, що покращується в процесі створення статичної тіла, рухів кінців рук та пальців.

В процесі розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку здійснюється процес покращення мовних навичок. Ця діяльність відбувається завдяки кінестетичним імпульсам пальців. Дитина з добре розвиненою дрібною моторикою здатна логічно мислити, у неї краще формується активне мовлення, а порушення звукової вимови трапляються значно рідше. Тому вправи для розвитку пальців і кисті рук відіграють ключову роль у стимуляції мовленнєвого розвитку, покращенні артикуляційних навичок, підготовці руки до письма. Вони також є ефективним засобом підвищення активності кори головного мозку та розвитку мислення. [8, с. 65].

Аналізуючи дослідження вчених в галузі логопедії, психології, спеціальної педагогіки, можна відзначити, що багато вчених, як минулого так і сьогодення розкривають проблему взаємозв'язку розвитку дрібної моторики рук та мовлення, зокрема Л. Виготський, Ю. Рібцун, В. Синьов, Є. Соботович, М. Шеремет та інші. Вони довели значний вплив розвитку дрібної моторики рук в дошкільників, які мають порушення мовлення на формування мовленнєвої функції. Зокрема Є. Соботович наголошує на важливості зв'язку між пропорційною залежністю та ходом становлення мовлення і моторикою рук дітей які мають порушення мовлення у всіх вікових етапах розвитку людини, і в дошкільний період [58].

Не можливо не погодитися з твердженням професора М. Шеремет, який наголошує – дошкільники з мовленнєвими порушеннями мають загальне ослаблення у певному ступені і демонструють бідний, спотворений та порушений сенсорно-моторний розвиток кожної системи окремо (рук, ніг, очей, мовленнєвого апарату), так і у зв'язку один з одним [70].

Ряд науковців стверджують, що тренуючи рухи пальців рук, здійснюючи розвиток дрібну моторику відбуватиметься активізація не лише мовленнєвого розвитку, а й загального розвитку. Так, практик логопедичної роботи Т. Іваніцька вказує на важливість високого рівня рухливості пальців для

формування зрілого мовлення, тому що «при відставанні розвитку рухів пальців буде відбуватися затримка мовленнєвого розвитку» [23].

Формування дрібної моторики дітей дошкільного віку, які мають порушення мовлення є складним процесом. Насамперед зауважимо, що в пересічних життєвих ситуаціях велика кількість дітей дошкільного віку відчують певні складнощі виконуючи ті чи інші тонкі рухи руками. Серед характерних ознак можна виділити розлади у регуляції довільних рухів, а також порушення у координації і точне виконання, складнощі з перемиканням між рухами та автоматизацією нових навичок, наявність супутніх зайвих рухів, затримки, хаотичність і неузгодженість дій. У процесі навчання дітям важко повторити задане положення пальців за зразком. Досвід свідчить, що навіть після багаторазових повторень інструкція часто не виконується з першого разу [45, с. 22].

Дослідження Л. Калмикової доводять, що усі пальці рук характеризуються нерозривним зв'язком з корою півкуль головного мозку. Перед тим як з'являється артикуляція складів, відбувається формування рухів пальців, завдяки якій в мозку дітей проектується «схема людського тіла», що впливає на реакції мовлення. Вони перебувають в залежності від рівня натренованості рук дітей та ступеня сформованості тонких рухів [53, с. 5].

Дрібна моторика рук дітей дошкільного віку, які мають мовленнєві порушення характеризується недостатністю розвитку та злагодженості роботи пальців, що не дозволяє виконувати складні та тонкі рухи. Діти, які мають порушення мовлення можуть мати і затримку в становленні нормотипової дрібної моторики. У ідеалі даний процес повинен проходити досить таки складний шлях, початком якого є захоплювання предметів суцільною долонею, а далі відбувається процес покращення на переходу до наступного рівня – перекладання предметів з однієї руки в іншу, а приблизно дворічна дитина повинна вміти не тільки тримати пензлик в руці, а й створювати свої малюнки.

Так, В. Бондар у власних дослідженнях зазначає, що «у природі процес розвитку моторики складається з двох фаз. Перша завершується біля двох років, а друга переходить за підлітковий вік, у якій відбувається процес налагодження роботи координаційних рівнів. В цей період дрібна моторика рук не завжди прогресує у своєму розвитку, іноді можуть відбуватися тимчасові паузи або навіть регresi, на що важливо звертати увагу, працюючи з дітьми дошкільного віку, які мають порушення мовлення» [6].

Отже, розвиток дрібної моторики рук прямо пропорційно пов'язаний з розвитком мовлення. Якщо у дітей буде недостатньо рухливої активності рук, то це може негативно впливати на характер спілкування та рухову поведінку. Тому якщо дошкільники мають мовленнєві порушення, то для їх ефективного вирішення необхідно приділяти час розвитку моторики пальців та рук загалом.

Аналізуючи праці науковців, тлумачні словники, ми побачили, що на сучасному етапі розвитку мовлення дошкільників надзвичайно значущим є розвиток дрібної моторики рук. Аналізуючи дослідження різних джерел можна засвідчити важливе значення розвитку дрібної моторики для покращення мовлення дітей дошкільного віку. В дітей різними освітніми потребами відбувається індивідуальних процес усіх напрямків розвитку . Тому потребує детальнішого вивчення особливостей розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку, що мають мовленнєві порушення.

1.2. Особливості розвитку рухів дрібної моторики у дошкільників з мовленнєвими порушеннями

Періоди розвитку дрібної моторики здійснюються природнім шляхом на основі розвитку загальної моторики людини, але розвиток мовлення, його покращення відбувається під час рухових імпульсів пальців рук. Дошкільнята з

високим рівнем моторного розвитку, не часто зустрічаються з порушенням мовлення, або з проблемами у звуковимові, тому варто тренувати рухи кистів рук, тому що вони є тим чинником впливу, який стимулює мовленнєвий розвиток дитини, підготовку руки до письма, розвиток артикуляційних рухів, що сприяє розумового розвитку.

Одним із найважливіших показників готовності дошкільника до шкільного життя є рівень сформованості дрібної моторики, тому що саме завдяки цій навички вони здатні до логічного мислення, мають добру пам'ять, вміють висловлювати свої думки чітко та уважно слухати. Тому варто підкреслити, що для того, щоб дошкільники були готові до письма, покращували артикуляційні рухи необхідно працювати над одним з основних чинників, а саме тренування рухів пальців і кисті рук. Воно також сприятиме активному тренуванню активності кори головного мозку та формуванню мислення дошкільника. У період дошкільного дитинства варто значну роль відводити розвитку дрібної та загальної моторики, тому що саме це вік є найсприятливішим для його розвитку, а саме для оволодіння тілом в просторі, під час бігу, виконання різноманітних вправ, точністю роботи пальців рук, що у майбутньому свідчитиме про інтелектуальну готовність дитини до школи [71].

Дефектолог О. Грицай розкриває значення формуванню дрібної моторики пальців рук дошкільників, зокрема, вона сприяє розвитку мовних центрів кори головного мозку, а відтак і стимулює мовленнєвий розвиток дитини. В процесі формування дрібної моторики здійснюється процес узгоджуваної діяльності понятійного та рухового мовних центрів; покращується артикуляційна вимова, розвивається відчуття ритму та координації рухів, відбувається підготовка руки дитини дошкільного віку до письма [15].

В період дошкільного дитинства важливо не впустити момент розвитку дрібної моторики рук, дозрівання зон кори головного мозку, які відповідають за ці рухи. У дітей 6-го, 7-го року життя відбувається інтенсивний розвиток дрібної

моторики рук, а також зрілість певних зон головного мозку та зміцнення м'язів рук. На теперішній час у дуже великої кількості дітей можна побачити проблеми з мовленням.

Діти дошкільного віку, які мають порушення мовлення можуть мати відставання в розвитку всіх видів моторики, зокрема, загальної, мімічної, дрібної моторики пальців рук, артикуляційної в процесі індивідуального розвитку основних рухів та їх фізичних якостей. В таких дітей знижується швидкість та спритність в процесі виконання прав, з'являються труднощі з виконанням таких вправ, які вимагають використання дрібної моторики. Під час організації освітнього, виховного процесу з дошкільниками з порушенням мовлення значну увагу варто звертати на організацію роботи для розвитку дрібної моторики, тому що вона нерозривно пов'язана з розвитком мовлення і впливає на його формування. Розвиваючи дрібну моторику рук в них, здійснюється розвиток мовленнєвих та психічних навичок. На формування рухів рук впливає також розвиток рухових аналізаторів та зорового сприйняття, орієнтування в просторі, координації.

В процесі розкриття даного параграфу уваги потребує розгляд формування дрібної моторики рук у дітей різних вікових періодів та його розвиток. Так, відомим фактором є те, що формування розвитку рухів руками дітей починається в немовлячому віці, коли діти навчаються хапати руками предмет, іграшки, та обмацувати їх. Вони виконують це на рефлексорному рівні та ще не перебувають під повним контролем мозку. Хапальний рефлекс має важливе значення, оскільки дозволяє дитині утримувати різні предмети. У процесі розвитку мозку цей рефлекс трансформується в здатність свідомо хапати та відпускати речі. Чим частіше у дитини активується хапальний рефлекс, тим більш інтенсивно відбувається її емоційний та інтелектуальний розвиток [56, с. 3].

Хапаючи предмети (іграшки), маніпулюючи ними, дитина за допомогою руки набуває свої перші досвіди у пізнанні навколишнього предметного світу. Рука, таким чином, поступово розвивається у складній предметній діяльності та становиться не лише сприймаючим, поряд з оком та вухом, але й створюючим органом. Завдяки розвиненій руці розширюються просторові уявлення, у знайомстві із властивостями та якостями предметів через безпосередні практичні дії [14].

Психологи та фізіологи зазначають, що у дошкільнят з обмеженими можливостями слабо розвинені дрібні м'язи рук, порушена координація рухів, а процес окостеніння зап'ястків і пальців ще не завершився. Через це їхні рухи виявляються неточними та неорганізованими. Такі діти часто стикаються з труднощами у координації, мають порушений ритм, швидко втомлюються та демонструють недостатній рівень розвитку графомоторних навичок. Тому важливо працювати над розвитком дрібної моторики через спеціальні вправи. [10].

В процесі визначення ефективної методики подолання мовленнєвих порушення у дошкільників В. Кондратенко та Ю. Волошина відзначають важливість зв'язку між мовленнєвою та руховою сферами. В дітей із мовленнєвими порушеннями можна побачити недостатність моторного розвитку ще в період раннього віку. Чим вищою є рухова активність дітей, тим швидше відбувається процес розвитку мовлення та навпаки – якщо відбувається процес розвитку моторних функцій із затримкою, то і аналогічна ситуація відбувається з розвитком мовлення [29].

Зазначимо, що на думку ряду українським дослідників, таких як І. Волкова, Ю. Павленко, О. Проценко та інших, для характеристики, визначення рівня розвитку та організовування роботи щодо покращення стану моторики необхідно використовувати критерії, на основі яких характеризується рівень розвитку дрібної моторики рук дошкільників з мовленнєвими порушеннями. До

них варто віднести:

- координацію рухів, тобто процес узгодження діяльності м'язів тіла, що є необхідним для того щоб виконати визначене рухове завдання;
- розвиток здатності до саморегуляції характеризується вмінням дитини відтворити запропоновані графічні завдання;
- точність рухів пальців є здатністю акуратно, правильно виконати визначені рухи з мінімальною напруженістю для того, що вміти контролювати рухи свого тіла і рук зокрема;
- здатність правильно користуватися інструментами, такими як ножиці, пензлик, олівці, ручка, ложка,
- графічні вміння визначають можливість проводити різноманітні лінії вільно, без натиску, раціонально використовуючи аркуш паперу тощо [44].

Серед особливостей розвитку дрібної моторики В. Настич виділяє погано розвинуту кінестетичну чутливість, що простежується в процесі виконання складних рухів, що утворює недостатню рухову активність. Тому таким дітям складно керувати рухами рук, чітко дозувати силу застосування м'язових зусиль, недостатнім є точність рухів, їх координація, чіткість виконання запропонованих педагогом дій тощо [43].

Варто звернути увагу на тому моменті, що в житті багато дітей дошкільного віку, які зустрічаються з різними труднощами, коли мають виконати ті чи інші тонкі рухи. Так, О. Козинець та К. Ільченко виокремлюють:

- проблеми з регуляцією довільних рухів;
- недостатність координації та чіткості в процесі виконання дій;
- складність під час перемикання уваги з однієї рухової активності на іншу;
- проблеми з доведеністю до автоматизму нових рухів;
- хаотичність та неузгодженість;
- хаотичні та неузгоджені рухи;

- наявність побіжних рухів [28, с. 101].

Згідно із науковими напрацюваннями дослідників, під час корекційного навчання, дітям важко відтворити положення пальців згідно зразку, через відсутність здатності до одночасного виконання рухів пальців, через що виникають труднощі під час освітнього процесу [28].

У дослідженнях професора М. Шеремет звертається увага на дітей, які показують дуже бідний, спотворений та з порушеннями сенсорномоторний розвиток таких частин тіла, як нога, рука, очі, артикуляційний апарат окремо та у комплексній взаємодії. Під час виконання неважких завдань, наприклад, відтворення того чи іншого руху, діти, що мають проблеми з мовленням мають напружені пальці, або ж навпаки – не можуть виконати окремі рухи, нежваві, так би мовити ватні, тому потрібно працювати над вільними рухами пальців рук [70]. Вчений наголошує на тому, що у таких дошкільників зазвичай порушується конструктивний праксис, тобто активізація пізнавальної діяльності, участь в різних конструктивних завданнях, що пов'язано з недорозвитком дрібної моторики пальців рук, відчуються складнощі під час маніпулювання дрібними предметами.

Практик дошкільної освіти О. Коваленко, розглядаючи питання розвитку дрібної моторики дітей з особливими освітніми потребами, увагу звертає на показники сформованості моторики рук. Таким чином, діти дошкільного віку, які мають порушення мовлення визначаються недостатнім освоєнням навичок зорово-моторної координації, та характеризуються низьким рівнем рухових якостей: точність, плавність та спритність. Пальці рук таких дітей характеризуються періодичною неточністю та неузгодженістю. Зокрема, часто можна простежити в закладі дошкільної освіти неправильне тримання ложки, пензликів, олівців, ножиць тощо. О. Коваленко розглядає пальці рук дошкільників, як такі, що активізують та здійснюють вплив на генезу кори півкуль головного мозку. Він не лише підвищує ефективність роботи всіх

відділів мозку, а й сприяє формуванню в дітей переддошкільного віку вищих пізнавальних функцій: мислення та мовлення. Проте для досягнення максимального результату необхідно організувати належну роботу дрібної моторики. Лише систематичне, комплексне, методичне та правильно організоване розвиток рухів рук дитини дозволить досягти найбільш ефективних результатів в цій роботі [27].

Вивчаючи стан розвитку мовлення в дітей 6-7 років життя з дизартрією Ю. Тубичко пише, що «вони є моторно неспритними, рухи обмеженими, дрібна моторика пальців рук починає розвиватися доволі пізно, їм складно освоїти навички самостійно обслуговування, наприклад, застігнути гудзик, розв'язати шарф. М'язи пальців часто напружені, тому відчуваються труднощі при утримуванні олівців, ложки, пензля. Вони не можуть виконувати рухи руками, копіюючи педагога – наприклад, скласти пальці в замок, переплітаючи один з одним [62].

На думку В. Ліщук майже усі групи дошкільників, що мають якісь проблеми в розвитку мовлення, характеризуються повільним темпом формування різних навичок рухів, а доведення цих рухів до автоматизму вимагає досить багато часу. Труднощі з'являються і у тому, що рухові навички, які сформує педагог можуть бути недовговічними та нестійкими, а отже, характеризуються здатністю до швидкого розпаду. Іноді порушення дрібної моторики пальців рук пов'язані з невміннями координації складної роботи кистей рук. Проте усе це можна корегувати в процесі систематичної та постійної роботи [34].

У дослідженні З. Ленів та О. Сушко розкрито практичні аспекти формування ручного праксису в дітей з мовленнєвими порушеннями. Дослідники виділяють актуальність проблеми розвитку пальцевої моторики у дошкільників, що мають мовленнєві порушення. В них простежуються не лише загальна недостатність моторики, проблеми в диференційованих рухів пальців.

Більшість дітей в повсякденному житті відчують багато труднощів, при виконанні яких необхідно залучати пальці рук. Під час участі в ігровій діяльності вони відчують складнощі у процесі відтворення визначених положень пальців за зразком. Таким дітям складно відтворювати рухи за зразком, бо не можуть одночасно застосувати в діяльності моторику пальців обох рук. Такі відхилення в галузі моторики впливають на участь дошкільників в освітньо-виховний процес, в тому числі і в такій галузі як ліплення, малювання, аплікація, конструювання, підготовка руки до письма [33, с. 158].

Вивчаючи вплив рухів пальців рук на розумовий та мовленнєвий розвиток дітей Л. Биковець пропонує використовувати різноманітні інструменти для досягнення поставленої мети, зокрема:

- щоденний масаж кистей рук для активізації мовленнєвих центрів головного мозку;
- сухі ванночки з різноманітними дрібними предметами;
- ліплення з солоного тіста, пластиліну, глини;
- ігрова діяльність з крупами та макаронами;
- пальчикові ігри з словесним супроводом;
- використання шнурівок та ігор з гудзиками;
- складання пазлів;
- використання різних методів арт-терапії.

У ранньому і молодшому дошкільному віці, за словами Л. Биковець, потрібно організовувати їх вправлення у відтворенні простих вправ, під час яких використовуються вірші, при цьому потрібно пам'ятати про важливість розвитку основних навичок самообслуговування: застібання та розстібання гудзиків, а також зав'язування шнурків. Також можна пропонувати дітям 2-4 років розминати руками пластилін, тісто чи глину, качати кожним пальцем камінці чи намистинки, кульки, складати пальці в кулачок, стукати по столу, використовуючи продемонстровані педагогом пальці. Безумовно, розвиток

дрібної моторики у старшій групі є важливим та має бути частиною освітнього процесу, коли вихователі займаються підготовкою дітей старшої групи до навчання в школі [3].

Усі перераховані вище форми роботи з дошкільниками варто спрямовувати. Для різних форм роботи необхідні вирішення різноманітних основних завдань розвитку дрібної моторики, серед О. Грицай виділяє наступні:

- розвиток рухової області кори головного мозку полягає у формуванні та вдосконаленні дрібної моторики пальців рук дітей, їх вмінь та навичок в процесі взаємодії з предметами які мають різну структуру: тверді, м'які, пружні, гладкі, шорсткі; вмінні правильно тримати засоби письма чи малювання (олівець, ручку, фломастер); удосконаленні зорово-моторної координації;
- розвиток мовної області кори головного мозку для розширення словникового запасу дитини новими словами, переведення пасивного словника в активний;
- розвитку психічних процесів, особливо таких як пам'ять, увага та мислення;
- покращення вміння володіти своїм тілом, навичками руху;
- покращувати просторові орієнтації вихованців як в навколишньому середовищі, так і на папері [15].

Обґрунтовуючи особливості розвитку дрібної моторики І. Брушневська, стверджує, що швидкість руху зорових аналізаторів та мисленнєвої діяльності дошкільників є такою ж самою, як рух пальців рук. Тому для підвищення працездатності мозку, активної розумової діяльності необхідно систематично вправлятися у розвитку рухових вмінь рук. Саме від ступеня розвитку дрібної моторики визначається рівень освоєння мовленням, тому що вона є основою розвитку уваги, пам'яті, сприймання та інших психічних процесів. Інтелектуальний розвиток також відбувається у пропорційній залежності від розвитку дрібної моторики, що підтверджується у зв'язку з лівими скроневою та

лобовою ділянками головного мозку та їх розвитком. Розвиток дрібної моторики відбувається перед формуванням вимови складів, а це означає, що існує пряма залежність між її розвитком і мовленням. За допомогою кінестетичних імпульсів, що ідуть від кінчиків пальців активізуються мовленнєві зони в корі головного мозку. Постійна, безперервна освітня робота щодо розвитку дрібної моторики пальців рук сприятиме значному впливу на мовленнєвий розвиток та розумовий загалом [5, с. 129-130].

Таким чином, розвиток дрібної моторики дійсно має вирішальне значення з перших років життя дитини. Це важливий елемент не лише фізичного, але й розумового розвитку, який полягає у виконанні спеціально організованих педагогом вправ та завдань. Стимуляція активних точок на пальцях здійснює гарний вплив на роботу мозку, допомагає формувати мовлення, увагу, пам'ять та координацію, а також дарує позитивні емоції та гарний настрій. Розвивати дрібну моторику рук потрібно з використанням різноманітних методів та прийомів, і з використанням арт-терапії. В контексті дослідження даної проблеми вважаємо за необхідне дослідити її сучасний стан та способи вирішення питання розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку, які мають порушення мовлення методами арт-терапії в ЗДО.

1.3. Аналіз сучасного стану розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії у ЗДО

Вивчення проблеми розвитку дрібної моторики рук дошкільників з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії у закладі дошкільної освіти вказує на вирішення ряду питань, зокрема інтенсивності та ефективності освітньо-виховної роботи з підростаючим поколінням. Ефективне здійснення

будь-якого логопедичного напрямку роботи в процесі корекційної діяльності з дітьми буде за умови комплексного підходу до її організації і планомірної підготовки вихователів та логопедів до здійснення успішного досліджуваного напрямку роботи та методичного забезпечення з даної проблеми.

В контексті нашого дослідження доцільним буде розгляд питання роботи логопедів в сучасному закладі ЗДО. Так, відповідно досліджень М, Шеремет, фахівцю потрібно здійснювати планомірну та систематичну роботу щодо корекції мовленнєвих порушень, використовуючи різноманітні методи, результатом чого буде сформоване мовлення дитини згідно вікових норм [70].

Сьогодні активно розробляються стратегії передачі технологій арт-терапії педагогам, що працюють з дітьми в ЗДО: вихователям, логопедам, соціальним педагогам, педагогам-дефектологам тощо. Арт-терапія як вид естетотерапії забезпечує у психолого-педагогічному процесі корекції, формування й розвитку особистості дошкільника високий рівень психологічного комфорту а також спосіб самостійного вираження вихованців в повсякденному житті і в процесі освітньої діяльності. Арт-терапія є популярним видом терапевтичної діяльності на теренах Європи, Америки та інших розвинених країн.

Отже, важливою є робота усіх спеціалістів закладів, де здобувають діти дошкільну освіту, для подолання мовленнєвих порушень. Кожен педагог має докладати максимум зусиль, проводити різноманітні форми роботи, використовувати різні методи та прийоми. В контексті вивчення проблеми розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії, вважаємо за необхідне здійснити аналіз роботи ЗДО щодо проведення роботи з досліджуваної проблеми. Так, в контексті розкриття даного питання доцільним вважаємо здійснити аналіз роботи ЗДО м. Хмельницький.

Ознайомившись з роботою ЗДО №48 «Червона квіточка», зазначимо, що основними сферами діяльності освітнього закладу визначається «збереження та

зміцнення фізичного та психічного здоров'я, формування особистості дошкільника, розвиток його творчих здібностей; успішне подолання соціальної адаптації та здатності бути готовим продовжувати освіту» [65].

В закладі дошкільної освіти працює 14 груп, з яких дві є логопедичними, а це означає, що в них велику увагу приділяють роботі щодо усунення мовленнєвих порушень. Її реалізують ряд спеціалістів: вихователі, логопеди, музичні керівники та психологи. В освітньому процесі з дітьми із вадами мовлення проводять індивідуальні, підгрупові заняття, ігри-мандрівки, мовні хвилинки, години мовленнєвих ігор. Зокрема, в процесі організації індивідуальних заняття логопеди використовують вправи на розвиток дрібної моторики, ігрової діяльності для розвитку психічних процесів. Педагогічні працівники логопедичних груп, крім звичайних розвивальних, виховних та освітніх завдань, також вирішують і корекційно-відновлювальні завдання для усунення недоліків мовлення. Вони щоденно спостерігають за мовленнєвою діяльністю дошкільників, стимулюють їх до мовної активності, використовуючи для цього різноманітні дидактичні матеріали, посібники, мозаїку тощо. Пальчикові ігри є невід'ємним методом роботи для розвитку фонематичного слуху, виховання звукової культури, а також граматичної будови мовлення, розширення словника. Також до корекційно-відновлювальної роботи залучають музичного керівника, тому що під час проведення музичних занять педагог включає вправи з логоритміки відповідно до необхідної логопедичної корекції та з врахуванням поставлених діагнозів [65].

В процесі роботи з дітьми дошкільного віку, які мають мовленнєві порушення педагоги ЗДО № 48 «Червона квіточка» для розвитку мовлення використовують засоби кінезіології, ігри з піском, ігрові масажі (наприклад, «Сліди тварин», коли діти руками відтворюють на спині один одного ту чи іншу тваринку»), які покращують розвиток моторики пальців рік. На заняттях із зображувальної діяльності вихователі використовуючи різні техніки виконання

аплікацій, ліплення, малювання також сприяють вирішенню даної проблеми.

Отож, познайомившись з роботою закладу, відзначимо, що розвиток дрібної моторики пальців рук відбувається під час ранкових годин, на заняттях, під час самостійної художньої діяльності, на логопедичних та музичних заняттях. Також педагоги використовують арт терапію у своїй роботі, зокрема, для розвитку дрібної моторики рук ефективними будуть пісочна терапія, кінезітерапія.

В ході проведення дослідження доцільним буде здійснення аналізу роботи різних закладів. Тому вважаємо за необхідне розглянути приватний ЗДО «Мої обрії» м. Хмельницький, який позиціонує себе як «заклад освіти з поглибленим вивченням іноземних мов на засадах християнських цінностей з міцними академічними знаннями та стійкою навичкою вчитися протягом життя для формування цілісної особистості» [40]. Окрім того заклад пропонує інноваційні програми розвитку, логопедичну та психологічну роботу з дітьми. Ознайомившись з організацією занять та діяльністю дітей поза заняттями, відзначимо, що робота сприяє гармонійному та всебічному розвитку дошкільників. Звернувши увагу на освітню роботу з дітьми, підкреслимо, що дрібна моторика пальців розвивається на занятті в креативній майстерні (малювання та ліплення), школі 8 інтелектів, де одним з них є тілесно-кінестетичний, технології сендплей, музичної діяльності. Ми вважаємо, що саме під час таких видів діяльності відбуватиметься найбільший вплив на моторну-рухову активність рук дитини. Не можна не розглянути самостійну ігрову діяльність дітей, де вони взаємодіють з різними посібниками, та інші види занять, під час яких опосередковано відбувається розвиток дрібної моторики.

Отже, ми можемо зробити висновок, що організація роботи щодо розвитку дрібної моторики рук дітей з мовленнєвими порушеннями є недостатньою. Щодо використання арт-терапії, то ми прослідковуємо лише ігри з піском, що на сучасному етапі освіти називають технологією сендплей, яка є одним із її видів.

Також ми провели аналіз роботи ЗДО №11 «Золота рибка» м. Хмельницький, за мету діяльності якого заклад обрав любов до дитини, збереження її здоров'я, зміцнення та відновлення; формування ціннісних орієнтирів, відкритого відношення до людей, створення умов для їх розвитку та саморозвитку, а також набуття життєвої компетентності [20]. Загалом у закладі є 12 груп, 2 з яких раннього віку та 10 дошкільного. Серед гуртків заклад пропонує програму для навчання читанню дітей, програму інтелектуального розвитку, англійську мову, хореографію та програму фізичного виховання. Вихователі закладу проводять освітньо-виховну роботу з дітьми дошкільного віку згідно режиму дня. Серед усіх груп дітей є дві логопедичні, з якими додатково працюють вчителі-логопеди, та більше поглиблено здійснюється логопедична робота з дошкільниками, які мають ті чи інші порушення мовлення. Важливо наголосити, що педагоги закладу працюють над проблемами сенсорного розвитку, як основи всебічного розвитку дитини; навчання конструюванню дітей молодшої групи; використання логічних блоків 3. Дьєнеша для формування сенсорно-пізнавальної та дослідницької компетентностей; покращенням та удосконаленням здорового способу життя засобами ігрових технологій у роботі з дітьми [20]. Щодо моторного розвитку, то все ж таки варто зазначити, що він відбувається у пальчикових іграх, використання будівельних матеріалів, проведення занять з малювання, ліплення, аплікація, створення поробок з природніх матеріалів, ігрової діяльності з розвивальними іграшками.

Заклад дошкільної освіти № 54 «Пізнайко» м. Хмельницький створив комфортні умови для здобуття дітьми дошкільної освіти та всебічного розвитку кожної особистості. У освітньому закладі діє 6 груп, з яких дві логопедичні. Основними сферами роботи закладу є «гуманізація освітньої системи, пошук ефективних форм організації навчання та виховання дітей; становлення здорової, креативної особистості дитини, що є носієм національних та

загальнолюдських цінностей» [66].

Діти вивчають основи ритміки, сенсорики, відвідують «Школи м'яча», працюють з логічними блоками З. Дьєнеша, в процесі яких відбувається розвиток моторики пальців рук. Для того, щоб дошкільники могли розвивати дрібну моторику пальців рук спеціалісти дошкільної освіти використовують ігри з піском, ігри з водою, різноманітні розвиваючі посібники, сортери, вкладиші, пазли, шнурівки, вкладиші, мозаїки, природні, будівельні матеріали, конструктори, організовують образотворчі заняття із різноманітними нетрадиційними техніками, особливо, аплікації. Цікавим напрямком роботи закладу є освіта для сталого розвитку, де педагоги та діти намагаються дати нове життя непотрібним речам, тому в групах можна побачити кришки від пластикових пляшок, гудзики, які використовуються вихованцями в ігровій діяльності. В коридорі дитячого садка педагоги розмістили бізі-борди, що у вільний час сприятиме додатковій активності дитячих пальців, що також здійснюватиме безпосередній вплив на покращення мовленнєвого розвитку дітей.

Проаналізувавши ряд закладів дошкільної освіти, можемо узагальнити, що на даний час педагоги недостатньо уваги приділяють розвитку дрібної моторики методами арт-терапії, не використовують усі можливі способи. Бачимо, що зазвичай це традиційні форми роботи, проте останнім часом вихователі, логопеди перебувають у пошуку інтерактивних та ефективних способів організації діяльності з дітьми для вирішення певних проблем, або для досягнення мети, підтвердження чому знаходимо у фотозвітах, публікація на сайтах закладів чи групах у соціальних мережах.

Звернувшись до інтернет-джерел, ми познайомились з досвідом роботи вчителів-логопедів Н. Білої та О. Булат, які кілька років працюють над застосуванням арт-методів у корекційній роботі. У своєму досвіді вони адаптували такі методи роботи, як пісочна терапія, музикотерапія,

кольоротерапія, лялькотерапія, казкотерапія для застосування в освітньо-виховній діяльності з дітками, які мають мовленнєві порушення. Педагоги акцентують увагу на тому, що ці методи сприяли покращенню зацікавленості логопедичними заняттями, забезпечують ефективну корекцію порушень мовлення, підвищували мотивацію до спілкування, робили установку на позитивний настрій, сприяли проявам творчості, розвитку креативних здібностей, покращують здатність до адаптації дитини до буденного навколишнього життя. Застосування арт-методів сприяло зміцненню пам'яті, створенню можливостей до експериментування, проте логопеди не звертають увагу на розвиток дрібної моторики пальців рук дітей, які мають порушення мовлення [4].

В контексті проведення дослідження проблеми потребує уваги досвід роботи вихователя В. Настич, яка досліджувала розвиток дрібної моторики у дошкільників з комплексними вадами. У свою роботу вона впровадила проєкт, метою якого був розвиток дрібної моторики дошкільників за допомогою спеціальних вправ, масажів, використання художньої творчості. Під час навчального року вона працювала у кількох напрямках. Перший напрямок включав використання пальчикових ігор, пальчикової гімнастики, вправ для маніпулювання з дрібними предметами, зокрема з гудзиками та намистинками чи дрібними крупами, використання пазлів, ігор-шнурівок. Наступний напрямок полягає у роботі зображувальної діяльності: техніка мозаїки з намистинок, крупи, яєчної шкарлупи, пластиліну; ліпка з тіста, глини, пальчикове малювання, губкою чи крейдою на асфальті. Третій напрямок роботи є просвітницьким і полягає у пропагуванні ефективних методів роботи з дошкільниками, які в тому числі і мають порушення мовлення, для колег та батьків крізь призму проведення відкритих занять, майстер-класів, розробок консультацій, організації виставок дитячих робіт тощо. В. Настич зазначає, що при використанні цих форм робіт у дітей покращуються якісні показники

виконання моторних рухів, простежується позитивна динаміка координації рухів [43]. Проте педагог не застосовує методи арт-терапії, в тому числі і піскову терапію, що є також потужним методом роботи щодо розвитку дрібної моторики пальців рук .

В контексті вивчення даної проблеми нами було розроблено опитувальник, який наведено у додатку А. В ході проведення дослідження ми опитали 30 вихователів закладів дошкільної освіти м. Хмельницький з метою з'ясувати їх рівень обізнаності з досліджуваною нами проблемою, що знають педагоги про арт-терапію та її ефективність у роботі з дошкільниками, значення для розвитку дрібної моторики пальців рук в дітей, які мають мовленнєві порушення.

Перш за все, було вирішено з'ясувати, що знають педагоги про арт-терапію. 50% опитаних назвали її лікування мистецтвом, 40 % визначили як вид психологічної корекції, що варто застосовувати у роботі з будь-якими віковими категоріями і 10% педагогів охарактеризували як вид терапевтичної роботи, що впливаю на всебічний розвиток дошкільників і може використовуватися на усіх заняттях, які проводяться в закладах дошкільної освіти.

Щодо ефективного використання арт-терапії для розвитку дрібної моторики рук у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення, то лише 15% зазначили що використовують піскову терапію з усіх можливих видів арт-терапії і 45% виокремили терапію образотворчим мистецтвом як окремий вид терапевтичної роботи з вихованцями. Також більшість педагогів розглядають її як засіб для розвитку креативності та покращення творчих здібностей, а не для розвитку дрібної моторики рук.

Питання розвитку дрібної моторики пальців рук є важливою і потребує активної роботи над нею, тому усі педагоги планують різні види діяльності під час повсякденної роботи, на прогулянках, під час організації освітньої діяльності. Провівши опитування педагогів, ми з'ясували, що з дітьми дошкільного віку педагоги використовують пальчикові ігри з віршованим

супроводом, ігри з конструктором, мозаїкою, сортерами, розвиваючі ігри з прищепками, гудзиками, складання пазлів.

Також вихователі наголошують на значній ролі діяльності, під час якої діти розминають пластилін, малюють пальчиками, користуються ножицями під час виконання аплікації, приклеюють маленькі елементи зображення, розмальовують фарбами, олівцями, фломастерами, малюють крейдою тощо. Як бачимо, вихователі не відзначають жодних вправ та завдань, які пов'язані з арт-терапією, крім зображувальної діяльності.

Важливо зазначити, що 40% опитаних наголошують на тому, що вони вважають, що арт-терапія є ефективною для розвитку дрібної моторики рук у дошкільників, які мають порушення мовлення, інші 60% - усі методи та форми роботи є ефективними при регулярній взаємодії з вихованцями.

Серед труднощів, які зустрічають педагоги у роботі з дошкільниками з мовленнєвими порушеннями, найпоширенішими є недостатня концентрація уваги дитини на виконанні завдань, такі діти потребують більше роботи з спеціалістами, вихованцям складно виконувати запропоновані завдання, недостатнє приділення часу батьками вдома для систематичної та регулярної роботи з своїми дітьми. Для подолання цих труднощів педагоги проводять просвітницьку роботу з батьками і намагаються більше приділяти часу дітям, що мають мовленнєві порушення, проте кількість дітей у групі унеможлиблює останній аспект.

Найефективнішими методами роботи у покращенні стану дрібної моторики рук дошкільників з мовленнєвими порушеннями, за словами вихователів є ігри, в яких беруть активну участь пальці рук вихованців, малювання, ліплення, аплікація, конструювання, а також участь таких дітей у різних режимних моментах, по типу – витерти пил з рослин, сервірування стола, застібання гудзиків тощо. Важливим напрямком роботи також є логопедична діяльність у формі індивідуальної роботи з такими вихованцями. Як бачимо,

арт-терапію вихователі не виділяють як один з найефективніших методів роботи для розвитку мовлення.

Здійснивши опитування вихователів щодо проблеми розвитку дрібної моторики рук у дітей дошкільного віку, які мають порушення мовлення засобами арт-терапії, вважаємо за необхідне узагальнені результати подати у формі діаграми (рис.1.1.)

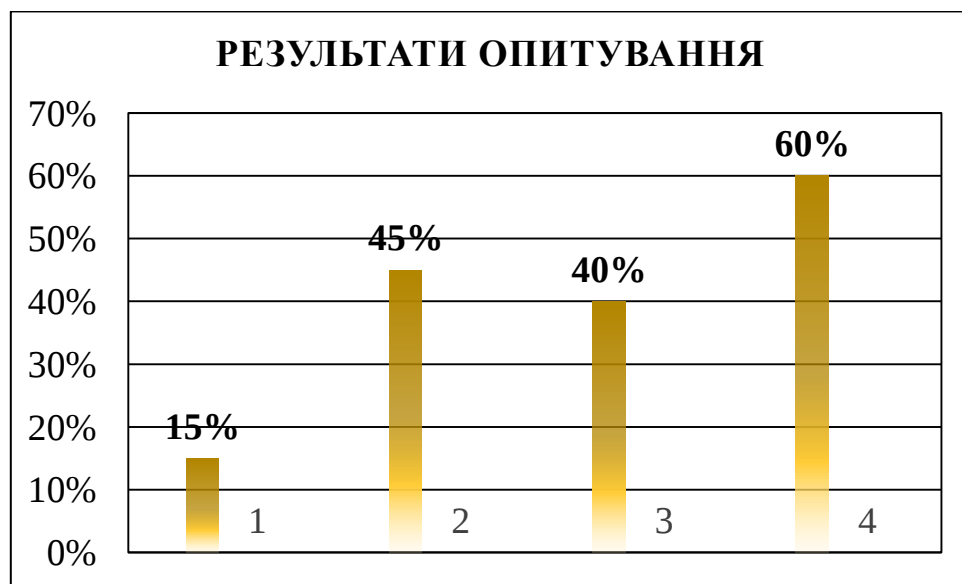

Рис.1.1. Результати опитування вихователів щодо використання арт-терапії для розвитку дрібної моторики пальців рук у дітей дошкільного віку, що мають мовленнєві порушення

Таблиця 1

Результати опитування вихователів щодо використання арт-терапії для розвитку дрібної моторики пальців рук у дітей дошкільного віку, що мають мовленнєві порушення у відсотковому співвідношенні

1	15%	Використовують в роботі елементи арт-терапії
2	45%	Виділяють роль образотворчого мистецтва для розвитку дрібної моторики рук
3	40%	Вважають арт-терапію ефективною для розвитку дрібної моторики рук
4	60%	Не виокремлюють арт-терапію серед інших методів роботи для розвитку дрібної моторики рук дітей

Отож, варто узагальнити, що в ЗДО не достатньо приділяється увага розвитку дрібної моторики пальців рук дітей. Щодо використання методів арт-терапії, то вони не виокремлюються як методи що впливають на розвиток дрібної моторики. Педагоги більше надають їм роль таких напрямків роботи, що здійснюють вплив на творчість та креативність. Загалом, зазначимо, що в ЗДО при роботі, спрямованій на корекцію мовлення, мовленнєвий розвиток не простежуються зв'язок з розвитком дрібної моторики пальців, а це означає, що розвиток мовлення відбувається повільніше. Для швидшого процесу розвитку мовлення необхідна вища рухова активність пальців рук вихованців, для чого необхідно використовувати усі можливі та ефективні методи роботи для покращення координації рухів, точності, здатності використовувати графічні вміння. Вважаємо за необхідне дослідити особливості методів арт-терапії у розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ РУК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ МЕТОДАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

2.1. Методи арт-терапії у розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями

Розвиток дрібної моторики рук в дошкільників допомагає у розвитку координації рухів пальців, впливає на розвиток мовлення та всебічний розвиток особистості. Особливо важливим даний напрямок роботи є для дошкільників з порушеннями мовлення, тому що саме на кінчиках пальців розміщені нервові закінчення, що необхідні для стимулювання ефективної роботи центрів головного мозку, які відповідають за мовлення людини. Розвиток дрібної моторики у вихованців ЗДО в поєднанні з іншою корекційно-розвивальною діяльністю є необхідним та педагогічно доцільним аспектом, який варто тренувати різними способами та засобами, використовуючи ефективні методи та прийоми.

Згідно з Т. Харченко, «тренуючи тонкі рухи пальців рук мовлення не лише розвивається інтенсивніше, а відбувається досконаліший процес його формування. Тому рівень сформованості рухового апарату є тим важливим аспектом, який впливає на мовлення. Тому важливим є добірка педагогічно ефективних методів роботи з дошкільниками, які мають мовленнєві порушення» [64, с. 56].

Одним із методів психолого-педагогічної роботи є арт-терапія, яка є необхідною у використанні з ціллю терапевтичного впливу для вирішення

різних поставлених цілей, наприклад для діагностики, корекції чи профілактики різних проблем. Основною задачею арт-терапії є розвиток самовираження дитини, її самопізнання завдяки активній діяльності у творчості та мистецтві. При активній участі дошкільників у запропонованих видах діяльності відбувається і розвиток дрібної моторики пальців рук, що впливає на мовлення та корекцію мовленнєвих порушень. До таких методів арт-терапії відносять ізотерапію, пісочну терапію, сніготерапію, музико-терапію, глинотерапію, ігрову терапію та інші. Тому вважаємо за необхідне розглянути особливості роботи з вищезазначеними методами з дошкільниками, які мають мовленнєві порушення.

Ізотерапія є одним із найпопулярніших методів арт-терапії, що відбувається крізь призму малювання. Використовуючи ізотерапію в ЗДО з дітьми, які мають мовленнєві порушення, ми можемо розвивати здібності до самопізнання та здатності виражати себе як особистість, покращувати дрібну моторику. Вона є важливим фактором формування дрібної моторики, оскільки в процесі діяльності включає в себе багато компонентів психічних процесів, на що наголошує Н. Анастасова. Педагог наголошує на доцільності використання ігор «Малюємо ниточками», «Малюємо паличками», «Чарівні чоловічки», а також закликає до забезпечення активності дошкільників в процесі освітнього процесу, коли вони аналізуватимуть життєвий досвід і співвідноситимуть та аналізуватимуть інформацію, запропоновану педагогом, самостійно відповідаючи за результати власної діяльності, що стимулюватиме дітей проявляти старанність та наполегливість, в результаті чого можна отримати максимальний ефект від ізотерапії [1, с. 128].

Організовуючи освітню діяльність з використанням ізотерапії, вважаємо за необхідно застосувати різноманітні ефективні інструменти та матеріали для розвитку дрібної моторики пальців рук у дітей дошкільного віку, які мають мовленнєві порушення. До них варто віднести трафарети, штампи, ватні, пластмасові, дерев'яні палички, зубні щітки, харчову плівку, малярні кисті,

трубочки, фарби власного виробництва, мушлі, крупи, природний матеріал (листя дерев, шишки, квіти, плоди), губки з поролону тощо.

Серед ефективних технік ізотерапії, як варто використовувати, А. Яковлева пропонує «Акватуш», «Малювання клубком», «Ниткографія», «Малювання пальцями (долоньками)», «Малювання сухим листям», «Малювання зубними щітками» «Створення композиції манкою», які сприятимуть покращенню рівня розвитку дрібної моторики дошкільників, які мають ті чи інші проблеми з мовленням [73]. Конспект заняття з використанням ниткографії пропонуємо у додатку Б.

Ми вважаємо, що ізотерапія сприяє підвищенню самооцінки дітей з мовленнєвими порушеннями, а також покращує їхні комунікативні вміння. Зокрема, І. Мартиненко підкреслює, що саме «в процесі малювання діти моделюють, програють та проживають різноманітні ситуації, проблеми, які потребують вирішення, тобто відбувається процес розвитку адекватної соціальної компетентності. Малюючи, дошкільники виражають свої емоції та почуття, які не можуть висловити словами, в процесі чого розвивається креативність, фантазії та моторні навички пальців рук» [36].

Отже, розвиток дрібної моторики пальців рук дітей переддошкільного віку, які мають порушення мовлення чудово відбуватиметься у процесі використання ізотерапії, оскільки використання пальців та рук в образотворчій діяльності сприяють гармонійній роботі всього організму, впливають на мозкову діяльність, роботу біологічно активних точок рук, знімають розумову втому та, зрештою, розвивають мовлення, адже моторика рук і мовна моторика тісно взаємодіють один з одним. Ізотерапія сприяє активній роботі моторних мовних зон головного мозку дитини, з чого випливає безпосередній розвиток мовлення.

Наступним методом арт терапії, який потребує розгляду, вважаємо пісочну терапію, яку заснував М. Ловендфельд майже 100 років тому називаючи її технікою побудови світу. Перевагами пісочної терапії, за словами Л. Шик є:

- значне підвищення бажання дитини пізнавати нову інформацію, здійснювати експерименти та виконувати самостійні дії;
- виконуючи різноманітні дії з піском розвивається моторна чутливість пальців рук, що є базисом так званого «рухового інтелекту»;
- відбувається гармонійний та інтенсивний розвиток пізнавальних функцій (мисленнєвої, мовленнєвої, сприймання та уваги);
- відбувається процес вдосконалення розвитку предметно-ігрової діяльності, що є важливим для розвитку сюжетно-рольових ігор [46].

Щоб розвивати дрібну моторику пальців рук і кінестетичної чутливості у дітей дошкільного віку, які мають порушення мовлення необхідно проводити такі ігри в піску, як: «Відбитки рук», «Що заховалось?», «Зіграй на піаніно», «Чиї сліди?» і т.д.. Наприклад, використовуючи гру «Відбитки рук», можна не лише робити відбитки рук на поверхні піску, а й створювати різні візерунки поверхнею долоні, ребром долоні, кулачком, окремими пальцями, виконувати рухові вправи в піску (ковзання долонями, зигзагоподібні чи кругові рухи) тощо. Граючи у гру «Що заховалось?» можна занурювати руки у сухий пісок, повільно рухати пальцями під ним, спостерігаючи за зміною рельєфу піску, ховати різні фігурки у піску і на швидкість шукати їх, потрібно відкопати якусь фігурку чи руку, не торкаючись її тощо.

Для ефективного використання пісочної терапії, організації ігор в піску для дошкільників, що мають мовленнєві порушення необхідно дотримуватися загальних та додаткових принципів взаємодії педагога з дитиною. До загальних принципів О Гладченко відносить:

- принцип комфортного освітнього середовища;
- принцип прийняття результатів роботи дитини, якими б вони не були;

- принцип доступності та конкретизації завдань;
- принцип орієнтування на потенціал дошкільника;
- принцип інтеграції навичок та вмінь в соціальне середовище [46].

Щодо додаткових принципів, а саме оживлення абстрактних символів, реального проживання, принцип усвідомлення досвіду та ситуацій, обміну, які є необхідними для успішної роботи спеціалістів дошкільної освіти, які займаються освітньо-виховною діяльністю дошкільників.

Ігрову діяльність з використанням засобів пісочної терапії доцільно проводити як зранку, так і в другу половину дня, додавати до освітньої діяльності, заохочувати до ігор з піском у вільний час. Організовуючи дидактичні ігор слід дотримуватися таких правил:

- тривалість гри не повинна перевищувати 5–10 хвилин;
- ігри варто проводити спокійно, без поспіху, щоб дитина встигла розібратися із завданням, помітити та виправити свої помилки, а педагог мав можливість її підтримати;
- гра має бути цікавою та захоплюючою для дитини, містити елементи змагання та винагороди за успішну участь;
- ігрова діяльність може відбуватися не лише під час занять, а й в інші моменти дня (наприклад, на прогулянці);
- необхідно забезпечити активне мовлення всіх дітей, за можливості доповнюючи гру руховими елементами;
- учасники мають навчатися контролювати власне та чуже мовлення і прагнути швидко й правильно виконувати завдання, заохочуючи прояви ініціативи;
- педагог бере участь у грі та за потреби вносить корективи й підказки під час її проведення.

Таким чином, ефективність використання пісочної терапії буде успішною при органічному включення в освітньо-виховний процес; захоплюючих назв ігор та завдань; використання цікавих наочних матеріалів та таких елементів у будові, як зачин, римування, необхідне використання правил, застосування лічилок, прояв емоцій педагога щодо організації ігор, використання сюрпризних моментів.

Проведена діяльність з піском в теплий період року має багатовекторну спрямованість та може взимку бути замінена на так звану сніготерапію. Практик дошкільної освіти Л. Бондар зазначає, що «впроваджуючи сніготерапію, дошкільники розширюють знання про явища природи, виконують пошуково-дослідницьку роботу, наприклад, визначають властивості снігу, проводять спостереження перетворення снігу на воду, навчаються описувати сніг, розглядати через лупу, беруть участь в дослідях, малюють фарбою по снігу, розведеною водою з пластмасових пляшок тощо» [7, с. 55]. Для того, щоб розвивати дрібну моторику пальців рук дошкільники можуть ліпити снігові кульки та грати в сніжки, проте, щоб така діяльність була ефективною, ліпити кульки потрібно саме руками, а не сучасними магазинними сніжколіпами. Також діти можуть ліпити різні фігурки зі снігу, будувати фортеці та виконувати усю можливу діяльність, яку організовує вихователь у піску.

Ще одним із захоплюючих та цікавих видів арт-терапії є музикотерапевтична діяльність, яка складається з танцювальної діяльності, слухання, співу, музично-ігрової діяльності та музикування.

Загалом відзначимо, що музикотерапія є методом, який включає використання музики для корекції емоційних відхилень у поведінці, при проблемах комунікативного характеру, для лікування соматичних ускладнень. Українська науковиця О. Гріньова зазначала, що «музико-терапевтична діяльність сприяє налагодженню психоемоційних станів, рівня самосприймання, комунікативної сфери, моторної» [16].

Для успішного проведення педагогами музико-терапевтичної діяльності І. Малашевська рекомендує використовувати різноманітні особливі прийоми: «прийом катарсично-ігрової діяльності; тілесно-орієнтованої спрямованості музичноритмічних рухів; прийом релаксаційно-оздоровчого сприймання музики; оздоровчого співу та вокалізації позитивно стверджувальних афірмацій; прийом внутрішньо-виражального музикування; гармонійного резонансу (який можливий завдяки гармонійному та врівноваженому, спокійному внутрішньому стану вихователя) [35].

В контексті дослідження нашої проблеми актуальним є музикування, коли дитина грає сама на музичних інструментах. Л. Бондар виділяє серед музичних інструментів, які можна використовувати дві групи: справжні (маракаси, сопілку, молоточки тощо) та зроблені з підручних засобів (шурхунчики з дерев'яних кухонних лопаток та шкарлупи з фісташок, пластмасові пляшки з крупою, камінцями, копійками тощо, будь-які іграшки, що видають звук) [7]. Зазначимо, що найсприятливішими видами музичних інструментів, які сприятимуть покращенню дрібної моторики є гра на ударних інструментах та клавішних.

Гра на музичних інструментах є одним із улюблених видів діяльності на музичних заняттях, який може бути індивідуальним, груповим, у парі з педагогом тощо. Серед ударних інструментів можна назвати барабан, бубон, ложки, використання яких сприятиме успішній роботі над розвитком дрібної моторики. Серед інших назвемо ксилофон, кастаньєти, сопілка, маракаси, синтезатор, іграшкові піаніно та інші.

Використовувати музичні інструменти можна при проведенні ігор «Хто прийшов у гості?», «Весела мелодія», «Відтвори звук», «Подорожуємо у світ музики», «Послухай уважно», «Відгадай інструмент», «Музична загадка», «Музичне лото», «Оркестри» тощо. Наприклад, метою музично-дидактичної гри «Музична загадка» є розвиток гармонійного слуху, пам'яті, уваги, мислення,

дрібної моторики пальців рук. Для гри варто використати такі музичні інструменти, як: металофон, ксилофон, кастаньєти, бубон, барабан. Одна з дітей за ширмою грає вивчений ритмічний малюнок, а інші мають відгадати, який це музичний інструмент. За правильну відповідь діти отримують фішки, хто матиме найбільшу кількість – той переміг.

Отже, використання гри на музичних інструментах не лише розвиває дрібну моторику пальців в дошкільників, що мають мовленнєві порушення, а й розширює кругозір, удосконалюються естетичні почуття, розвивається цілеспрямованість та психічні процеси, такі як пам'ять, увага, мислення.

Потребує уваги і такий метод арттерапії, як глинотерапія, в процесі якої діти працюють з пластичним матеріалом – глиною, що вона надає значні можливості для досягнення необхідної корекційної мети. Захоплення ліпленням з глини є одним із способів розвитку дрібної моторики пальців рук дітей, що насправді є надзвичайно важливо, тому що вміння вправно володіти руками, рухами пальців стимулює мозкову та психічну активність, вдосконалює ряд психічних процесів, серед яких пам'ять, увага, мислення, відчуття, сприймання та уява. Значна роль глини для розвитку дрібної моторики відіграє завдяки її спеціальним властивостям як природного матеріалу, який може бути як жорстким та твердим, так і гнучким та пластичним. Організуючи глинотерапію з дошкільниками, О. Татаріна рекомендує використовувати такі прийоми роботи з глиною: дроблення, пресування, биття, щипання, протикання пальцями, розмазування, змішування з водою, ущільнення, нарізання, скочування тощо [62].

Впровадження глинотерапії в практику роботи з дітьми дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями, крім розвитку дрібної моторики пальців рук, також сприяє і формуванню позитивних емоцій, подоланню апатії та безініціативності, формування позитивної Я-концепції, усунуванню бар'єрів щодо боязні самостійного вираження особистості тощо. Для цього варто працювати з

глиною в кілька етапів, кожен з яких відіграє свою роль у покращенні умінь роботи з пластичним матеріалом та здатністю виконувати дії з ним. Зокрема, Н. Калька та З. Ковальчук виокремлюють три рівні роботи:

- перший характеризується знайомством з матеріалом та здатністю розігрівати її для хорошого виконання запропонованих вихователем дій, потрібно навчитися відчувати глину на дотик, розділювати її на шматки, доливати воду, кидати, рвати, не створюючи нічого конкретного;

- щодо другого етапу, то тут діти створюють запропоновані форми та предмети, які мають певне значення, які можна розглянути, описати та пояснити;

- третій етап є найвищим рівнем взаємодії з глиною, що характеризується створенням сюжетів, пейзажів та предметів [24].

Серед занять, які ми рекомендуємо до проведення з дошкільниками в ЗДО, назовемо «Глина та її властивості», «Створи картину», «Фантазія в творчості», «В гостях у гончара», «Чарівна тваринка», «Посуд для матусі» тощо.

Таким чином, ми вважаємо, що педагогічний ефект із запропонованих видів арт-терапії залежить від професійного планування та застосування методів та прийомів кожної з технік. Усі вище описані методи арт-терапії будуть ефективними для розвитку дрібної моторики в дошкільників які мають мовленнєві порушення, проте перш за все варто враховувати індивідуальні можливості та вміння кожного дошкільника, специфіку використання кожного з методів, умови, створені закладом дошкільної освіти для впровадження тієї чи іншої техніки для досягнення гармонійного та успішного розвитку кожної дитини.

2.2. Умови використання методів арт-терапії у розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями

Застосування методів арт-терапії у покращенню рівня розвитку дрібної моторики рук дошкільників сприяє гармонійному розвитку вихованців, гармонізують психічний стан, дозволяє отримати не тільки ефективні, а й позитивні результати у співпраці з дітьми, здійснюється вплив на розуміння дитиною її переживань, на розвиток довільності та здатності до саморегуляції, впевненості у власних силах за рахунок соціального визнання цінностей продуктів, що створюють діти.

Запорукою успішної роботи є достатньо високий рівень внутрішньої самоорганізації педагогічних працівників ЗДО, їх творчий та розумовий потенціали кадрового складу, орієнтація на дитину як центр освітнього процесу та сім'ї. Тому успішне впровадження запланованої системи роботи є важливим напрямком роботи сучасного ЗДО [42].

Для ефективного використання методів арт-терапії необхідне достатнє теоретичне опрацювання його основ, забезпечення потрібного науково-методичного обґрунтування, урахування зовнішніх та внутрішніх факторів ефективного функціонування у швидкозмінному середовищі, на достатньому рівні розроблення методики та технології застосування різноманітних форм роботи, підготовка педагогічних кадрів, поінформованість батьків. Ефективною робота буде за умови достатнього теоретичного опрацювання основ досліджуваної технології, забезпечення потрібного науково-методичного обґрунтування, урахування факторів різнобічного впливу, тобто ефективної роботи усіх ланок дошкільної освіти.

Успішне застосування арт-терапевтичної методики залежить від комплексної та системної роботи ЗДО, згідно якої вважаємо за необхідне визначити найважливіші елементи діяльності дитячого садку щодо вирішення

досліджуваного нами питання. Ми вважаємо, що найголовнішими елементами роботи є: управлінський, методичний, освітній, а також взаємодія з батьками, успішна реалізація яких сприяє дотриманню умов для вирішення поставленої проблеми (рис.2.1.).

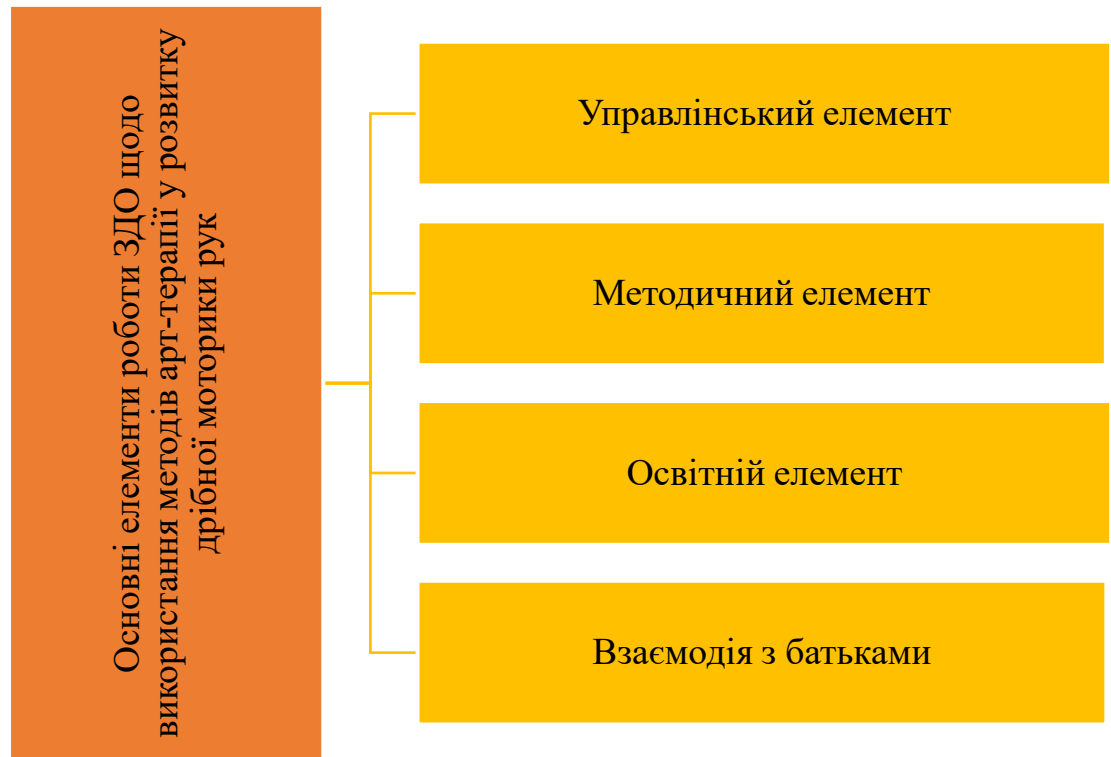

Рис. 2.1 Основні елементи роботи ЗДО щодо використання методів арт-терапії у розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями

В контексті представлених напрямків роботи варто виокремити умови, яких потрібно дотримуватися для успішного вирішення поставленої проблеми. Так, управлінський елемент передбачає дотримання наступних умов:

- вміння директора здійснювати планування, організовувати освітній процес, займатись його регулюванням, контролювати та діагностувати роботу усіх працівників, орієнтуючись на наукову основу;
- керування роботою закладу на основі нормативно-правової бази;

- моніторинг та аналіз управлінської частини діяльності щодо роботи з дітьми дошкільного віку, які мають мовленнєві порушення.

Щодо першої умови реалізації управлінського аспекту роботи щодо використання методів арт-терапії у роботі з дошкільниками з мовленнєвими порушеннями, а саме: здійснювати планування, організовувати освітній процес, займатись його регулюванням, контролювати та діагностувати роботу усіх працівників, орієнтуючись на наукову основу, то відзначимо, що оптимальне виконання всіх управлінських функцій необхідне для ефективного, планомірного та доцільного оновлення роботи ЗДО, освітнього процесу. Для успішного виконання своїх функцій директор вивчає кожен аспект роботи з дітьми, враховуючи їхні інтереси, задатки, розвиток; крізь призму ролі батьків щодо ефективності освіти; вихователів, які дають характеристики виховання, розвитку та здоров'я дітей дошкільного віку; безперечно ж і з погляду керівника, що потребує раціональної оцінки діяльності усіх педагогічних працівників та покращення розвитку кожного дошкільника, підтвердження чому знаходимо у дослідженнях М. Лященко та Л. Поздняк [47].

Щодо наступної умови – керівництво роботою ЗДО на основі нормативно-правової бази, використання якої є необхідною для успішної діяльності дошкільної освіти. Безперечно, директор має керуватися визначеною нормативно-законодавчою базою дошкільної освіти в Україні, а саме Законами «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Положенням про дошкільний навчальний заклад», «Статутом дошкільного закладу», різноманітними листами МОН України, що керують організацією освітньо-виховного процесу, зокрема «Планування роботи закладу дошкільної освіти», «Про забезпечення якості освітнього процесу», «Щодо організації виховного процесу в закладах освіти» та ін., що стимулюватиме сучасний заклад дошкільної освіти працювати в результативному режимі, що стимулюватиме педагогічні колективи на постійний пошук продуктивних форм організації освітнього процесу, на

практиці – це використання різних методів та прийомів арт-терапевтичної технології для розвитку дрібної моторики дошкільників, що мають мовленнєві порушення.

Оскільки моніторинг та аналіз управлінської частини впровадження методів арт-терапії є важливою умовою реалізації управлінського напрямку, то директор має враховувати особистісні якості усіх учасників освітньо-виховного процесу, професійний рівень педагогів, готовність вирішувати запропоновану проблему, впроваджувати нові види діяльності, позитивно реагувати на додаткове педагогічне навантаження. Дотримання цієї умови необхідне для того, щоб керівник, здійснюючи управління розвитком ЗДО має спрямовувати діяльність на пошук творчих експериментів для досягнення мети стратегічного розвитку закладу, управління відповідно обраної мети; забезпечувати заклад висококваліфікованими працівниками, тому необхідно планувати заходи щодо покращення майстерності працівників; забезпечувати збільшення законодавчих, методичних, педагогічних фондів, які в своєму комплексі міститимуть різні нормативні документи, психологічну, педагогічну літературу, засоби навчання в паперовому та електронному вигляді, передовий педагогічний досвід педагогів тощо.

Тому наступним елементом системи роботи дитячого садку є організація методичної роботи, над якою потрібно систематично працювати для досягнення поставленої мети в ЗДО. Вона є необхідною організаційною умовою для формування продуктивної діяльності педагогів, готовності їх до впровадження різних технологій та вирішення проблем виховання. Цей напрям має задовольнити запити педагогів щодо вдосконалення науково-методичної підготовки за умови принципів індивідуалізації та диференціації. Тому, варто підкреслити, що методична частина роботи щодо ефективного використання методів арт-терапії для розвитку дрібної моторики, що мають мовленнєві порушення потребує дотримання наступних умов:

- застосування ефективних форм і методів у роботі з вихователями;
- розроблення методичних рекомендацій для педагогів та обговорення під час методичних годин;
- моніторинговий та діагностичний супровід роботи педагогів ЗДО;
- ведення методичної документації.

Методична робота над впровадженням складається з багато об'ємної роботи, якою керує вихователь-методист. Він спрямовує роботу усього колективу, або творчих груп вихователів до створення та розробки найбільш ефективних основних положень у роботі даного закладу і кожного педагога, рекомендацій, освоєння та використання у практиці роботи з дошкільниками методів, планування та організації тематичних заходів, підбір необхідних технологій для досягнення поставленої мети та вивчення їх; обговорення запропонованих рекомендацій на засіданнях методичних об'єднань та під час методичних годин, а також вироблення заходів щодо їх реалізації; організація взаємного відвідування відкритих заходів, вивчення та виконання вихователями та іншими спеціалістами запропонованих методичних рекомендацій щодо впровадження арт-терапії; узагальнення та впровадження в практику роботи вихователів перспективного педагогічного досвіду, що включає цікаві, нестандартні, ефективні методи, прийоми, форми роботи з вихованцями; удосконалення методики аналізу відвіданих заходів керівником ЗДО, методичним активом; організація різних видів методичних робіт з педагогами, зокрема, семінарів, лекцій, занять-консультацій для педагогів-експериментаторів; створення банку даних щодо реалізації системи громадянського виховання в освітній процес ЗДО; творчі звіти кращих вихователів за результатами роботи над проблемною темою [26].

Методична служба у межах успішного використання методів арт-терапії в освітньому процесі ЗДО має складатися з наступних етапів роботи: складання схеми взаємодії вихователів, психолога, інших фахівців у процесі роботи над

проблемою; добирання методичної, довідкової, літератури відповідно вимог технології арт-терапії; консультування і навчання педагогів під час практичних тренінгів, семінарів; контроль за здійсненням роботи та його учасниками; підбиття підсумків; узагальнення досвіду роботи [41, с. 54-57].

Важливим елементом є ведення документації вихователя-методиста, при впровадженні будь-якої роботи, навіть працюючи з дітьми, які мають порушення мовлення. Ми вважаємо за необхідніше детальніше її розглянути. Отож, діловий щоденник аналізу освітньо-виховного процесу, в якому вихователь-методист повинен описувати тематику методичної роботи, характеристику та особливості контролю, згідно з якими фіксуватиме певні узагальнені висновки. Наступним документом є книга проведення консультацій, в якій фіксують тематика, методичні джерела, тези консультацій, адже коли вихователі розпочнуть використання арт-терапії, у них будуть виникати питання, які потребуватимуть обговорення, пояснення тощо [26]. Плани проведення різних методичних форм роботи також відносять до обов'язкової документації. Вихователям потрібно буде мати змогу переглянути методичні розробки, матеріали з досвіду роботи, експериментні дослідження, авторські розробки для досягнення поставленої мети – успішна корекція мовленнєвих порушень у дошкільників. Для цього необхідно мати картотеку публікацій періодичних видань професійної методичної літератури, де педагоги можуть детальніше познайомитися із особливостями роботи з дошкільниками.

Отже, робота вихователя-методиста є важливою частиною успішної реалізації використання методів арт-терапії у освітньому процесі. Ця людина є тим спеціалістом, до якого вихователі можуть звернутися за будь-якою проблемою, знайти відповіді на необхідні запитання, та відшукати потрібний матеріал в методичному кабінеті, який є джерелом педагогічної творчості.

Як ми знаємо, основою усіх педагогічних дій, пошуків є робота з дитиною переддошкільного віку для її всебічного розвитку, то варто підкреслити освітній

аспект, що складається з безпосередньої взаємодії вихователя та дитини. Серед основних умов, що варто дотримуватись у даному напрямку роботи ми виокремимо наступні:

- знання теоретичних основ використання методів арт-терапії;
- мотиваційна, креативна, рефлексивна готовність педагога використовувати методи арт-терапії;
- готовність необхідних матеріалів для успішного використання пісочної терапії, ізотерапії, глинотерапії, музикотерапії.

Розглядаючи детальніше умови впровадження та використання арт терапії для розвитку дрібної моторики рук дошкільників з мовленнєвими порушеннями, перш за все, варто зацентувати увагу на тому, що ефективна робота закладу дошкільної освіти залежить від особистості педагога, його взаємин з дітьми. Сучасний вихователь має займатись саморозвитком, професійним розвитком, використовувати нові техніки та методики у роботі з вихованцями, а також ефективно працювати з батьками.

Ми вважаємо, для успішного використання методів арт-терапії у роботу з дошкільниками, педагогам необхідно використовувати теоретичні знання як основу для набуття практичних вмінь дітьми дошкільного віку. Тому необхідно здійснювати аналіз професійної літератури, знайомитися з цікавим та ефективним педагогічним досвідом інших вихователів; здійснювати організацію та планомірний процес розвитку дітей під час участі в практичній діяльності, застосовуючи різні матеріали, що допомагають успішно впроваджувати певні метод арт-терапії; звертати увагу на вирішення, обговорення проблем; реально оцінювати власну діяльність; застосовувати виготовлені посібники в процесі проведення різних видів діяльності; поширювати освітні знання щодо розвитку дрібної моторики пальців рук дітей дошкільного вік з мовленнєвими порушеннями серед батьківської громади та залучати їх до активного життя дитячого садка.

В професійній діяльності педагога, під час вирішення різних завдань, в тому числі і в процесі розвитку дрібної моторики пальців рук, нерідко виникають проблеми, які пов'язані з недостатнім рівнем їх готовності. Так, І. Дичківська характеризує інноваційну діяльність, як таку що включає в себе п'ять складових – мотивація, креативність, рефлексія, та когнітивний компонент, що нерозривно пов'язані між собою та є взаємообумовленими [19, с. 277]. Розглянемо детальніше компоненти готовності, над якими має працювати вихователь для успішної вирішення поставленої проблеми.

Щодо мотиваційного компоненту то важливим буде формування та вираження відповідального відношення педагогів закладу дошкільної освіти до усвідомлення важливості методів арт-терапії для розвитку дрібної моторики рук і значення вирішення даної проблеми у всебічному та гармонійному розвитку особистості дитини дошкільного віку. Даний елемент інноваційної діяльності є базою, на основі якої формуються інші професійні якості, посиляючись на наявні педагогічні інтереси та професійні цінності. Когнітивним елементом є наявність теоретичних знань, які характеризують особливості роботи з вихованцями, які мають мовленнєві порушення, а також вміння користуватися отриманими теоретичним знаннями на практиці. Розглядаючи креативний компонент, насамперед, потрібно наголосити на тому, що він необхідний для нестандартного пошуку та вирішення поставлених завдань у роботі з дошкільниками, що мають ті чи інші мовленнєві порушення, що потребують цілеспрямованої педагогічної роботи. Рефлексивний компонент потрібен для педагогічних працівників, щоб могли займатися аналізом власної діяльності, здатністю оцінити себе, пояснювати власні дії та дії інших людей [19].

Останнім серед основних елементів роботи ЗДО щодо використання методів арт-терапії у розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями є взаємодія з батьками, яка, безперечно, потребує виконання ряду умов, для ефективності взаємодії, серед яких:

- постійна педагогічна просвіта батьків, що сприятиме виявленню та подоланню їх труднощів з дітьми щодо подолання мовленнєвих порушень загалом та розвитку дрібної моторики в тому числі;

- врахування думки батьків дітей;
- гнучка зміна засадничих принципів співпраці.

Щодо виявлення та подолання труднощів, то взаємодія з батьками може включати такі заходи, як анкетування «Комфортність навчання та виховання в дошкільному закладі», тестування «Рівень розвитку мовлення моєї дитини», метою якого є виявлення рівня обізнаності батьків щодо даної проблеми. Для педагогічної просвіти батьків ефективними будуть тренінг «Вчимося разом!», консультація «Як підтримувати мовленнєвий розвиток дитини!», батьківські збори «Як впливає сім'я на розвиток мовлення своєї дитини?», семінар «Грайтеся з дитиною вдома, або як розвивати дрібну моторику власній дитині в домашніх умовах».

Підводячи підсумки, відзначимо, що для успішного впровадження арт-терапії потрібна взаємодія та ефективна робота з усіх вищеописаних елементів комплексної діяльності ЗДО, а саме: управлінський, методичний, освітній та взаємодія з батьками. Оскільки керівництво освітньої установи має ключову роль при впровадженні різних систем виховання та навчання саме на базі усього закладу, а не лише конкретної групи, тому вважаємо за необхідне розробити поради вихователям щодо практичної організації арт-терапії для розвитку дрібної моторики пальців в дошкільників, що мають мовленнєві порушення, як частини комплексної успішної та ефективної організації усього освітнього механізму.

2.3. Поради вихователям щодо розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії

Професійна діяльність вихователя спрямовується на злагоджену роботу усього освітньо-виховного процесу закладу дошкільної освіти, враховуючи кожного його учасника. Сучасний педагог є тим фахівцем, що працює в системі дошкільної освіти, постійно розвивається і самовдосконалюється, щоб володіючи знаннями про різні технології, методи, можна успішно використовувати для роботи з вихованцями для вирішення тієї чи іншої проблеми.

Спрямування роботи з дітьми для корекції мовленнєвих порушень, педагогічна просвіта батьків з даної теми, підвищення професійної майстерності педагогічних працівників має дуже цінну роль, бо вихователь має знати ряд тонкощів для ефективного розвитку дрібної моторики. Тому важливим є сформулювати та описати практичні поради вихователю ЗДО щодо розвитку дрібної моторики рук дошкільників із мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії:

1. Здійснення самоосвіти та постійного розвитку є запорукою успішної діяльності вихователів закладу дошкільної освіти. Тому формуйте у своїй професійній стежині компетентності, необхідні для того, щоб успішно впроваджувати різні інноваційні види діяльності, в тому числі і методи арт-терапії для розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями. Від того, як підвищуватиметься рівень теоретичної та практичної майстерності залежатиме стан удосконалення освітнього процесу. Кожен вихователь має вміти самостійно отримувати нові професійні знання та навички для вирішення проблемних моментів у роботі зі своїми вихованцями, знайомитись з новими методичними новинками та

розробками щодо роботи з дітьми, що мають мовленнєві порушення, використовувати сучасні інноваційні підходи до організації роботи арт-терапії.

2. Працюючи над організацією ефективного освітньо-виховного процесу, необхідно створити високий інтерес та зацікавленість усіх учасників для досягнення успіху у поставленій проблемі, його значенні та вплив на всебічний розвиток особистості дитини. Пам'ятайте, що завдання та зміст спланованої діяльності мають орієнтуватися на аналіз структури мовленнєвих порушень і, безперечно, на компенсаторні можливості вихованців. При цьому необхідно чітко організовувати весь корекційно-педагогічний процес, що повинен базуватися на вчасному усесторонньому обстеженню дітей, раціональному розкладу занять, плануванню індивідуальної та фронтальної робіт, при цьому тісно співпрацюючи з логопедом та батьками. Спрямовуючи свій педагогічний ресурс на корекційну роботу щодо розвитку дрібної моторики пальців рук дошкільників, що мають мовленнєві порушення, потрібно поєднувати виконання спеціальних логопедичних завдань з виконанням роботи, яку ставить діюча програма навчання та виховання, за якою працює заклад дошкільної освіти.

3. Пам'ятайте, що перед сучасним спеціалістом стоїть завдання організувати свою професійну життєдіяльність в умовах, які постійно змінюються, ускладнюються, вимагають постійного доведення дієздатності отриманих професійних знань, вмінь та навичок. Розглядаючи ситуації, в яких здійснюється безперервний розвиток технологій та вони стрімко впроваджуються в практику, вихователю недостатньо традиційних вмінь з основ наук. Нерідко буває так, що пройшовши курс навчання, педагог прийнятий на роботу в заклад освіти, змушений заново оволодівати професією. Сьогодні важливо забезпечувати нову якість професійної освіти, добиватися того, щоб спеціаліст володів професійною життєздатністю. В цьому має допомогти постійна педагогічна самоосвіта, що передбачає використання

потенційних можливостей в процесі освіти; підвищення кваліфікації, в тому числі і орієнтованої на розуміння значення організації та реалізації використання арт-терапії для розвитку дрібної моторики рук дошкільників, що мають мовленнєві порушення; становлення в процесі освіти нових форм роботи, які можуть стати формуючою основою життєдіяльності, опираючись на який в процесі отримання професійної освіти, ви отримуватиме базу знань яку маєте передати дітям та ефективні методи та прийоми досягнення поставленої мети.

4. Організовуючи роботу для розвитку дрібної моторики пальців рук дітей дошкільного віку важливим є визначати основні напрямки роботи, її зміст, методи та форми. Для успішного планування системи роботи вивчайте, узагальнюйте та впроваджуйте досвід інших педагогів. Зокрема, ми рекомендуємо відвідувати різні освітні заходи, брати участь у семінарах, бути учасником творчої групи, ознайомлюватися та аналізувати публікації інших вихователів та логопедів ЗДО у фахових журналах, інтернет-виданнях та інших доступних ресурсах. Щодо безпосередньої роботи в закладі дошкільної освіти, то звертайте увагу на інформацію, яку ви можете отримати в процесі участі в педагогічних радах, семінарах, тренінгах, активно співпрацюйте з методистом, батьківським колективом, здійснюйте моніторинг проробленої роботи, її результативності якості та ефективності використання того чи іншого педагогічного інструментарію. Уся ваша робота має дати можливість дітям з мовленнєвими порушеннями успішніше їх долати за допомогою різних інструментів, зокрема і завдяки використанню інструментів розвитку дрібної моторики пальців рук методами арт-терапії.

5. Залучаючи дитину дошкільного віку до активної участі в ізотерапії, враховуйте індивідуальні особливості, задатки, інтерес та посидючість, стан дрібної моторики і вміння, якими може користуватися вихованець. Зважаючи на наявний рівень становлення моторики, використовуйте похвалу у будь-яких намаганнях дітей займатись творчістю, щоб вона не боялася проявляти свої

емоції та виконувати запропоновані педагогом дії. Не забувайте про те, що ізотерапія – це в першу чергу терапія малюванням. Використовуючи ізотерапевтичні техніки, намагайтеся створити атмосферу довіри та терпимості. Відзначимо, що для активного використання ізотерапевтичних технік використовуйте різні матеріали, щоб дитина могла активізувати роботу обох півкуль головного мозку для ефективнішого покращення рівня дрібної моторики пальців рук, для малювання із використанням різноманітними шаблонів, трафаретів, природних матеріалів та ін.

6. Організовуючи заняття з пісочної терапії спробуйте застосовувати метод замітника, адже за таких умов вихованцям легше буде занурюватися у світ казки. Перед початком роботи необхідно впевнитися, що усі учасники освітнього процесу засвоїли правила роботи з піском. Плануючи ігри з піском, спочатку звертайте увагу на основну мету їх використання, зокрема важливими будуть пізнавальні ігри та ігри для розвитку тактильно-кінестетичної чутливості та дрібної моторики рук, а також малювання на піску, що сприятиме розвитку дрібної моторики пальців дошкільників, які мають порушення мовлення.

7. Намагайтеся для правильної організації такого етапу як гра на музичних дитячих інструментах враховувати жанрове різноманіття музичних творів, на початкових етапах зацікавлювати вихованців саморобними музичними іграшками, які разом з вами виготовлятимуть вихованці, в процесі чого буде здійснюватися також розвиток дрібної моторики, який забезпечуватиме їм максимально ефективну діяльність. Використовуйте створені нескладні музичні інструменти для різних забав малюків, організації їх дозвілля та самостійної творчої діяльності в другу половину дня. Перш ніж навчати дітей грі на дитячих музичних інструментах, варто розказати, як саме відбувався процес створення майстром інструменту, а також сам інструмент, його особливості звучання та будови, правила поведінки з ним і, зрештою, власне музикування педагогом та дітьми.

8. Організуйте глинотерапію, тому що саме глина є тим матеріалом, що не має протипоказань та вікових обмежень у використанні і ліпити може кожен учасник освітнього процесу. Застосовуйте глину для корекції почуттів дитини, «виправляйте» емоційний стан, розвивайте кінестетичні відчуття та дрібну моторику рук, завдяки чому діти зможуть проявляти свою почуття більш виразно. Впроваджуючи глинотерапію, використовуйте різні форми організації роботи з дітьми: індивідуальне виконання під час колективних робіт, створення робіт у парах, невеликими групами, колективна робота, спільна робота з вихователем, самостійна художня діяльність тощо. Якщо дитина не хоче ліпити з глини пояснюючи це тим, що «забрудняться руки», то не варто змушувати їх відразу до такої роботи, а необхідно плавно залучати таких вихованців до ліплення, пояснюючи конкретні етапи, доки їм самим не захочеться створити щось неймовірне та казкове.

9. В процесі використання методів арт-терапії для подолання мовленнєвих порушень у дошкільників, розвиваючи дрібну моторику використовуйте різноманітні інноваційні техніки, нетрадиційні та усталені прийоми роботи з вихованцями для ефективного вирішення даної проблеми. Зокрема, ми вважаємо, що потребують уваги не тільки усі вищеописані методи, а й ігротерапію – пальчикові ігри, шнурівки, квілінг, використання бізі-бордів, сортерів, вкладишів, пазлів, мозаїка, а також ліплення зі снігу, з солоного тіста тощо.

10. Намагайтеся створити такі умови в групі, щоб діти із задоволенням її відвідували та хотіли б бути активними учасниками у запропонованих видах діяльності. Вибудовуйте стосунки з дітьми на основі демократичних принципів, праві вибору та партнерських відносинах. Ваш професійний розвиток, регулярне вдосконалення знань, умінь та навичок сприятиме ефективнішій роботі з вихованцями. Сучасний успішний професіонал ЗДО повинен володіти педагогічною компетентністю та відповідальністю, свободою дій та рішень у

визначених освітніх межах тощо. Використовуйте педагогіку партнерства, оскільки усі учасники освітньо-виховного процесу, а саме дошкільнята, їх батьки, вихователі та інші педагогічні працівники взаємодіють між собою для того щоб досягнути поставленої мети – формувати всебічно та гармонійно розвинену особистість дитини.

Підводячи підсумок даного питання, відзначимо, що ефективна робота педагога закладу дошкільної освіти щодо використання методів арт-терапії для подолання мовленнєвих порушень у дошкільників, розвиваючи дрібну моторику сприятиме успішному досягненню поставленої мети, адже саме вихователь є зразком для наслідування своїм вихованцям та забезпечує системність у вирішенні поставленої проблеми. Її успішна реалізація з дітьми дошкільного віку залежить від діяльності в необхідному руслі.

Розкриваючи особливості організації використання методів арт-терапії у розвитку дрібної моторики рук дітей переддошкільного віку, які мають порушення мовлення, ми розкрили та охарактеризували основні елементи роботи ЗДО з даної проблеми, зокрема управлінський, методичний, освітній та роботу з батьками; розглянули та охарактеризували умови впровадження системи роботи щодо роботи з дітьми які мають мовленнєві порушення щодо діяльності керівника, методиста, вихователів з дітьми та батьками, особливості впровадження розробленої системи роботи на різних напрямках діяльності закладу. Наголосили на важливості використання пісочної терапії, музикотерапії (гра на музичних інструментах), ізотерапії та глинотерапії.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження щодо розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями методами арт-терапії дають підстави зробити такі висновки:

1. Аналіз наукової, психолого-педагогічної літератури, тлумачних, педагогічних та дефектологічних словникових джерел дозволив визначити та осмислити понятійно-термінологічну характеристику апарату дослідження, до якого належать такі поняття: мовленнєві порушення, діти дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями, моторика, дрібна моторика, розвиток дрібної моторики рук у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями. З'ясовано, що мовленнєві порушення є відхиленням від мовної норми. Розкрито два варіанти їх класифікації: клініко-педагогічна (брадилалія, тахілалія, дисфонія, дислалія, ринолалія, дизартрія, заїкання, алалія, афазія, дисграфія, дислексія) та психолого-педагогічна (фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення, загальне недорозвинення мовлення). Описано генетичні, травматологічні, індивідуально-психологічні, соціальні чинники розвитку мовленнєвих порушень. Визначено особливості розвитку рухів дрібної моторики у дошкільників, що мають порушення мовлення, зв'язок рівня розвитку дрібної моторики пальців рук та розвитку мовлення дитини, який визначається на основі критеріїв (координація рухів, розвиток здатності до саморегуляції, точність рухів пальців рук, здатність правильно користуватися інструментами, графічні вміння), а також основні завдання розвитку дрібної моторики та інструменти впливу на розвиток пальців рук.

2. Проаналізувавши сучасний стан розвитку дрібної моторики рук методами арт-терапії дітей дошкільного віку, які мають порушення мовлення в ЗДО було вивчено досвід роботи закладів дошкільної освіти м. Хмельницький щодо вирішення дослідженої нами проблеми. На основі вивчення досвіду

роботи ЗДО було описано організацію роботи щодо корекції мовленнєвих порушень та розвитку мовлення: робота вихователів, логопедів, музичних керівників, організація освітнього середовища, створення бізі-бордів, використання різних форм індивідуальної та групової роботи, засобів кінезіології, ігор з піском тощо. Проведено опитування вихователів щодо рівня їх обізнаності з досліджуваною проблемою і з'ясовано, що 60% педагогів не виокремлюють арт-терапію серед інших методів роботи для моторного розвитку, 40% вважають арт-терапії ефективною, 45 % опитаних вважають, що важливим є образотворча діяльність у розвитку дрібної моторики, тільки 15% використовують в роботі елементи арт-терапії.

3. Визначено та розкрито методи арт-терапії для подолання мовленнєвих порушень у дошкільників, розвиваючи дрібну моторику, серед яких: ізотерапію (здійснюється крізь призму малювання з використанням технік малювання нитками, паличками, сухим листям, пальцями, долоньками, клубками, з використанням трафаретів, трубочок, мушель, круп, природного матеріалу тощо), пісочну терапію (організація ігрової діяльності з піском на основі принципів доступності, інтеграції навичок та вмінь в життя, комфортності, безумовного прийняття результатів), сніготерапія (ліплення фігурок, будівництва фортець, малювання на снігу), музико-терапія, а саме музикування, тобто гра на музичних інструментах (маракасах, сопілці, молоточками, барабан, кастаньєти, ксилофон, піаніно, а також зроблені з підручних засобів), глинотерапія (ліплення з глини), педагогічний ефект яких залежить від професійного планування та використання ефективних методів та прийомів.

4. Виокремлено та обґрунтовано умови використання методів арт-терапії у розвитку дрібної моторики рук дошкільників з мовленнєвими порушеннями відповідно до визначених основних елементів роботи закладів дошкільної освіти (управлінський, методичний, освітній, взаємодія з батьками).

Умови управлінської частини роботи закладу ЗДО включають вміння директора здійснювати планування, організацію, регулювання, контроль та діагностування роботи педагогів; керування роботою закладу на основі нормативно-правової бази; моніторинг та аналіз управлінської частини діяльності щодо роботи з дітьми дошкільного віку, для подолання мовленнєвих порушень, розвиваючи дрібну моторику. Організація методичної роботи щодо вирішення досліджуваної проблеми буде успішною завдяки використанню ефективних форм і методів у роботі з вихователями; розробці методичних рекомендацій для педагогів та обговорення під час методичних годин; моніторинговому та діагностичному супроводу роботи педагогів ЗДО. Безпосередня взаємодія вихователя і дітей не можлива без знань теоретичних основ використання методів арт-терапії, мотиваційної, креативної та рефлексивної готовності педагога та підготовки необхідних матеріалів для успішного використання методів арт-терапії. Для реалізації напрямку взаємодії з батьками було визначено такі умови – постійна педагогічна просвіта батьків, що сприятиме виявленню та подоланню їх труднощів з дітьми щодо подолання мовленнєвих порушень загалом та розвитку дрібної моторики пальців рук зокрема; врахування думки батьків; коригування засадничих принципів співпраці.

Таким чином, мети дослідження досягнуто та всі завдання виконано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анастасова Н. М., Соснова К. О. Розвиток дрібної моторики рук дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобами ізотерапії. *11th International Scientific Conference «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions»*: Papers of the 11th International Scientific Conference. Stuttgart, December 20, 2019, Stuttgart, Germany, 2019. pp. 125-129.
2. Белова О. Б. Особливості розвитку уваги у дітей молодшого шкільного віку з нормальним та порушеним мовлення. *Проблеми сучасної психології*: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. Вип. 9. С. 54-64.
3. Биковець Л. Л. Вплив рухів пальців рук на розумовий та мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку. *Таврійський вісник освіти*. 2012. № 2. С. 124-131.
4. Біла Н., Булат О. Застосування арт-методів у корекційній роботі з дітьми дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. URL: http://www.dnz36.zp.sch.in.ua/innovacii/art-pedagogika/zastosuvannya_art-metodiv_u_korekciijnij_roboti_z_ditjmi_doshkiljnogo_viku_iz_zagaljnim_nedorozvitkom_movlennya/?prnt=prnt&pvi=pvi&prnt=prnt (дата звернення: 23.03.2024)
5. Брушневська І. До проблеми розвитку дрібної моторики рук у дошкільників із порушеннями мовленнєвої діяльності. URL: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.3.18> (дата звернення: 19.03.2024)
6. Бондар В. І., Тищенко В. В. Тенденції розвитку освіти дітей з психофізичними порушеннями. Збірник наукових праць Кам'янець-

Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. 2012. Вип. 19. С. 7-26.

7. Бондар Л. М. Використання методів арт-терапії в роботі з дітьми дошкільного віку. *Педагогічний пошук*. 2014. № 1. С. 54-57.

8. Бот О. С. Формування точних рухів пальців у дітей із загальним недорозвитком мовлення. *Дефектологія*. 1983. 100 с.

9. Волік Н. Що таке дрібна моторика та як її розвивати. URL: <https://zdo18.uz.ua/index.php/metodichna-skarbnichka/porady-dlia-pedahohiv/shcho-take-dribna-motoryka-ta-iak-ii-rozvyvaty> (дата звернення: 05.03.2024)

10. Воробйова С. Л. Розвиваючі ігри для дошкільнят. Київ: Академвидав, 2006. 98 с.

11. Гнізділова О. А., Бурсова С. С. Розвиток дрібної моторики дітей дошкільного віку засобами су-джок терапії. Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка. 2022. Вип. 3(2).С. 151-157.

12. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

13. Гончар Н. П., Цегельник Т. М. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку в інклюзивних групах ЗДО. *Інноваційна педагогіка*. Вип.63. Т.2. 2023. С. 47- 50.

14. Готовність дитини до навчання / упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. Київ: Мікрост СВС. 2003. 108с.

15. Грицай О. Розвиток дрібної моторики як засіб корекції зорових та мовленнєвих порушень. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-rozvitok-dribno-motoriki-yak-zasib-korekci-zorovih-ta-movlennevih-porushen-u-doshkilnikiv-119068.html> (дата звернення: 19.03.2024)

16. Гріньова О. М. Особливості використання музикотерапії в роботі з дошкільниками. *Практичний психолог: Дитячий садок*. 2015. № 10. С. 25-31

17. Денякіна Л. М. Нові підходи до управлінської діяльності в ДНЗ. Київ: Освіта. 2007. 48 с.
18. Дефектологія. Словник-довідник. / під ред. Б. П. Пузанова. Київ: Основа, 2005. 208 с.
19. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
20. ДНЗ №11 «Золота рибка» департаменту освіти та науки Хмельницької міської ради. URL: <https://dnz11.edu.km.ua/> (дата звернення 11.05.2024)
21. Долінчук І. О., Сіончук М. П. Вплив різних видів арт-терапії на дітей, що мають мовленнєві порушення. *Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Житомир, 25 квітня 2023 р. Житомир, 2023. С.254-255.
22. Зданевич Л. В., Цегельник Т. М. Формування готовності майбутнього вихователя до розвитку мовлення дошкільників із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 22. 2020. С. 126-130.
23. Іваніцька Т. Вплив розвитку дрібної моторики на формування мовлення у дітей дошкільного віку. URL : <http://www.logopedu.com.ua/article/472> (дата звернення: 15.04.2024)
24. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
25. Карабаєва І. Сучасні підходи до понятійно-термінологічного забезпечення процесу створення розвивального освітнього середовища ДНЗ. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія*. 2014. Вип. 31. С. 129-134.
26. Керівництво дошкільним навчальним закладом: інформативно-методичні матеріали на допомогу керівникові дошкільного навчального закладу

/ упор.: Н. Майор, Ю. Манилюк, М. Марусинець, О. Тимофєєва. Тернопіль: Мандрівець, 2010.

27. Коваленко О. М. До питання розвитку дрібної моторики дітей з особливими освітніми потребами. *Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців* : збірник наукових праць. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2021. Вип. 9, т. 1. С. 67-72.

28. Козинець О. В., Ільченко К. Особливості розвитку тонких рухів кисті та пальцевої моторики руки у дітей із тяжкими порушеннями мовлення. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. м. Переяслав, 10 жовт. 2021р. Переяслав, 2021. С. 99-102.

29. Кондратенко В. О., Волошина Ю. А. Особливості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з дизартрією. *Логопедія*. 2013. № 4. С. 39-43.

30. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихологія: навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 294 с.

31. Костик Л. Б., Гончар Н. П., Цегельник Т. М. Особливості пісочної терапії як методу розкриття творчого потенціалу дитини. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 36. 2021. С. 232-236.

32. Кошель В. М., Новик М. В. Використання музикотерапії в умовах освітнього процесу закладів дошкільної освіти. Чернігів: ФОП Баликіна О. В., 2020 84 с.

33. Ленів З. П., Сушко О. І. Практичні аспекти формування ручного праксису в дітей із порушеннями мовлення. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2012. № 21. С. 158-161.

34. Ліщук В. Зв'язок розвитку тонких рухів пальців рук і розвитку мовлення. *Дефектолог*, 2010. №7. С.3-16.

35. Малашевська І. А., Демидова С. К. Програма оздоровчо-освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку «Веселкова музикотерапія». Тернопіль: Мандрівець, 2015. 44 с.
36. Мартиненко І. В. Методика формування комунікативних вмінь у дітей старшого дошкільного віку із порушеннями мовлення. *Логопедія*. 2012. № 2. С. 44-48.
37. Мартиненко І. В. Психолого-педагогічні підходи до діагностики комунікативної діяльності дітей з системними порушеннями мовлення. 2015. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/10852/1/Martynenko.pdf> (дата звернення: 10.05.2024)
38. Мартиненко І. Сучасні підходи до класифікації мовленнєвих порушень у дітей та дорослих. *Логопед*. 2011 №1. С. 37-40.
39. Марченко І. С. Особливості логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. *Логопедія*. 2013. № 3. С. 52-56.
40. Мої обрії. URL: <http://moiobrii.com.ua/sadochok/> (дата звернення 11.05.2024)
41. Методичний кабінет у дитячому садку / упор. Т. Вороніна. Київ: Шкільний світ, 2008. 128 с.
42. Назаревич І. С. Значення інноваційних технологій в управлінні розвитком дошкільного навчального заклад. *Теоретико-методологічні засади професійної підготовки керівників навчальних закладів*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 29 берез. 2016 р.). Житомир, 2016. С. 316-322.
43. Настич В. М. Розвиток дрібної моторики у дошкільників з комплексними вадами. URL: https://docs.google.com/document/d/1E16bPL84pxVB5y-WZPemKmBwG38Mtm_cjoGoB-ZrilU/preview?hgd=1 (дата звернення: 19.03.2024)

44. Парасюк І. Ф. Визначення рівня розвитку дрібної моторики у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. *Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти*: зб. наук. пр. матеріалів круглого столу, м. Харків, 20 жовт. 2022 р. Харків, 2022. С. 134-137.

45. Підлужна Н. Слухняні пальчики: для роботи з дітьми. *Дошкільне виховання*. 2001. № 2. С. 21-23.

46. Пісочна терапія в роботі з дошкільниками / упоряд. Л. А. Шик, Н. І. Дикань, О. М. Гладченко, Ю. М. Черкасова. Харків: Основа, 2012. 127 с.

47. Поздняк Л. В., Лященко М. М. Управління дошкільною освітою Київ: Академвидав, 2009. 432 с.

48. Погребняк Т. Розвиток дрібної моторики у дітей дошкільного віку. *Наукові записки*. Серія «Мистецтво». Вінниця, 2020. № 3. С. 159-165.

49. Поліщук С. В. Рівні ЗНМ та їх загальна характеристика у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. 2011. Вип. 17(2). С. 286-293.

50. Полька Н. Стан здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів: пререалізм: прес-центр МОЗ України. URL: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_20181204_1.html (дата звернення: 22.03.2024)

51. Поздняк Л. М. Нові підходи до управлінської діяльності в дошкільних навчальних закладах. Київ: Просвіта, 1997. 47 с.

52. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 р. № 33. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/doshkilna-osvita-2/bazoviy-komponent-doshkilnoi-osviti-v-ukraini> (дата звернення: 20.03.2024)

53. Психологія мовлення і психолінгвістика. / Л. О. Калмикова та ін.; / за ред. Л. О. Калмикової. Київ: Фенікс, 2008. 158 с.
54. Рібцун Ю. В. Понятійно-термінологічний словник. Логопедія. Логопсихологія. Київ: ІСПП, 2022 48 с.
55. Рібцун Ю. В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. Харків: Вид. група «Основа». 2013. 239 с.
56. Савіна Л. П. Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення дошкільнят: Посібник для батьків і педагогів. Київ: Школа, 2001. 47с.
57. Соботович Є. Ф. Концепції стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку. Дефектологія. 2002. № 1. С. 2-7.
58. Соботович Є. Ф. Нормативні показники та критерії оцінювання мовленнєвого розвитку (у його граматичній ланці) дітей дошкільного віку. *Дефектологія*. 2003. №. 2. С. 2-7.
59. Старовойт Л. В., Ліхницька Л. М. Використання нетрадиційних технік малювання як засіб розвитку дрібної моторики школярів молодшого шкільного віку з порушенням інтелекту в умовах інклюзивної освіти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. 2020. № 64. С. 127-132.
60. Сухомлинський В. О. Сто порад учителяві. Київ: Радянська школа, 1988. 304 с.
61. Татаріна О.В. Практикум з арт-терапії в роботі з дітьми. Київ: Астамір-В. 2018. 128 с.
62. Тубичко Ю. О. Стан мовленнєвого розвитку в старших дошкільників зі стертою формою дизартрії, як передумова оволодіння письмовим мовленням. 2010. №6 С. 10-14.
63. Український дефектологічний словник / за ред. В. І. Бондаря Київ: *Милосердя України*, 2001. 211 с.

64. Харченко Т.Г., Смаль Н. М. Важливість розвитку дрібної моторики рук у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*: матеріали VIII Всеукр. заочної наук.-практ. конф., м. Суми, 15 лют. 2019 р. Суми, 2019. 196 с. С. 56-61.
65. Хмельницький заклад дошкільної освіти № 48 «Червона квіточка» Хмельницької міської ради Хмельницької області. URL: http://www.dnz48.km.sch.in.ua/informaciya_pro_zaklad/ (дата звернення 11.05.2024)
66. Хмельницький ЗДО №54 «Пізнайко». URL: <https://sadochok.webnode.com.ua/pro-nas/> (дата звернення 11.05.2024)
67. Цегельник Т., Поліщук В. Роль вчителя-логопеда у психолого-педагогічному супроводі дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. *Освіта. Інноватика. Практика*. Том 11, № 10. 2023. С. 50-55.
68. Цегельник Т. М. Характеристика мотиваційного компонента готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти. *Молодь і ринок*. № 7-8 (205-206). 2022. С. 16-20.
69. Цимбал-Слатвінська С. Причини порушення мовлення у дітей. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2019. №1. С.127–137. URL: <https://doi.org/10.31499/2706-6258.1.2019.178254> (дата звернення: 12.03.2024)
70. Шеремет М. К. Логопедія. Київ: Видавничий Дім «Слово». 2019. 672 с.
71. Шкльода В. М. Розвиваємо мовлення дошкільників. *БВДС: Мовленнєва веселка*. 2003. № 17. С. 1-12.
72. Шпортун О., Лупяк Т. Індивідуально-психологічні та соціальні чинники розвитку мовленнєвих порушень у дітей. *International Science Conference on Multidisciplinary Research*. Berlin, Germany. 2021. Pp.957-962.

73. Яковлева А. Використання ізотерапії у роботі з дітьми дошкільного віку. *Моделі життєтворчості у сучасних соціокультурних контекстах*: матеріали доп. наук.-практ. on-line конф. для студ., аспірантів, викл., учителів шк., вихователів ЗДО, м. Харків, 10 листоп. 2023 р. Харків, 2023. С. 94.

74. Zdanevych L. V., Chaika V. M., Pysarchuk O. T., Tsehelnyk T. M., Ratushniak, N. O. Training of future teachers for work with children under the conditions of preschool inclusive education. *Revista Tempos E Espaços Em Educação*, 2020. № 13(32), p. 1-15.
URL: <https://doi.org/10.20952/revtee.v13i32.14943> (дата звернення: 12.03.2024)

75. Norbury C. F., Tomblin J. B., Bishop V. M. Understanding Developmental Language Disorders: From Theory to Practice. Oxford: Psychology Press, 2008. p. 248.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

«Розвиток дрібної моторики рук у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями за допомогою арт-терапії»

1. Що таке арт-терапія? _____

2. Які методи арт-терапії ви використовуєте для розвитку дрібної моторики рук у дітей з мовленнєвими порушеннями? _____

3. Які завдання чи вправи ви виконуєте для розвитку дрібної моторики рук дітей? _____

4. Які результати ви помічаєте після впровадження арт-терапії для розвитку дрібної моторики рук? _____

5. На вашу думку, чи є ефективною арт-терапія для розвитку дрібної моторики рук в порівнянні з іншими методами? _____

6. Які труднощі ви зустріли при роботі над розвитком дрібної моторики рук у дітей, які мають порушення мовлення? _____

7. Розкажіть, як ви подолали ці труднощі? _____

8. Що б ви хотіли змінити у роботі з дітьми, які мають мовленнєві порушення? _____

9. Які методи роботи, на вашу думку, є найефективнішими у роботі з розвитку дрібної моторики рук у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями? _____

Додаток Б

Конспект заняття з малювання нетрадиційною технікою «Ниткографія»

Тема: «Квіткова фантазія» (Автор: Євгенія Молітвіна)

Мета: вчити дітей створювати малюнок в техніці «ниткографія», викликати інтерес до цієї техніки малювання; закріплювати вміння правильно розміщувати малюнок на аркуші; розвивати творчу уяву, дрібну моторику пальців рук; виховувати наполегливість, охайність. вміння слухати пояснення вихователя, правильно відтворювати запропоновані дії.

Матеріал: фарби гуашеві, акварельні або туш, аркуш паперу А4, нитка, пензлик.

Хід заняття

Попередня робота: Відгадування загадок Ганни Яновської.

В баранців малих жовтеньких

Вовна виросла біленька.

Вільний вітер їм пастух.

І стриже він їх: дмух-дмух! (Кульбаби.)

Серед городу, на осонні,

Пишався пір'ям птах червоний.

Та полиняв кінець кінцем

І з птаха раптом став яйцем.

Бабуся те яйце розбила

І пиріжок смачний зробила. (Мак.)

Що за квітка на подвір'ї:

Жовта шапка, біле пір'я?

Знає, хто кого кохає,

Й від хвороб допомагає. (Ромашка.)

В садочку зайчик побував,
 А потім друзям розказав:
 «Колюча там росте рослина,
 На ній — рожеві капустини,
 А ще червоні, білосніжні...
 І пахнуть солодко і ніжно.
 Боявся я вколоти ніс,
 А то б і вам таких приніс».
 Хто зрозумів — скажи сміливо,
 Як називається це диво! (Троянда.)

Дидактична гра «Квіточка»

Вихователь описує яку-небудь квітку, а малята показують її зображення на картці. Наприклад:

- «Це садова квітка, вона має колючки, запашні бутони й буває різного кольору...» (Троянда.)
- «А на цій квітці люди часто перевіряють свої почуття, ворожачи: «любить – не любить»». (Ромашка.)
- «Насіння цієї вогняної квітки використовують для начинення кондитерських виробів». (Мак.)...

Мотивація

Відцвіли ромашки й кульбаби, осипалися пелюстки в маків і троянд, тільки осіння зірочка, айстра, не здається в полон холодам. Діти давайте намалюємо квітку, яка не буде боятися холодів, щоб у нашій оселі завжди був чудовий настрій!

Пояснення вихователя:

Беремо білий аркуш паперу, формат А-4 і згинаємо навпіл – такий варіант прийнятний на початковому навчанні, а якщо ви захопитесь, то можна брати 2 аркуша, не скріплених між собою. Набираємо фарбу на нитку за допомогою пензлика або нитку опускаємо в фарбу, можна брати розведену водою гуаш або акварель, туш, чи будь-які барвники (наприклад зеленку).

Довільно укладаємо нитку з фарбою петлями і зигзагами на аркуш паперу. Добре використовувати товсту вовняну нитку – ворс залишає на папері самі мудрі силуети.

Після того, як змочена фарбою нитка викладена, її накривають другим листом. Обидва листа щільно притискають один до одного рукою, а нитку витягують за кінець. (можна придавити книгою).

Після отримання малюнка можна пофантазувати: «Що ж вийшло?», «На що схоже?» і т.д.

Додаток В

Орієнтовний план співпраці з батьками щодо роботи з дітьми, які мають порушення мовлення

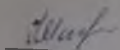
№	Форма роботи	Тематика
Вересень		
1.	Групові батьківські збори	Адаптація дитини в дошкільному закладі. Анкетування «Моя дитина»
2.	Виставка методичної літератури	Говоримо правильно
3.	Практичне заняття	Як спілкуватись з своєю дитиною,
Жовтень		
1.	Батьківський всеобуч	Разом долаємо труднощі
2.	Відкрите заняття	Коло мого життя
3.	Групова консультація	Як розвивати дрібну моторику пальців рук
Листопад		
1.	Консультація логопеда	Найпоширеніші вади мовлення, як виправляти?
2.	Тренінг	Арт-терапія як метод корекції мовленнєвих порушень
3.	Тестування	Чи гарні ви батьки?
Грудень		
1.	Практичне заняття	Долаємо проблеми граючись
2.	Групова консультація	Як визначити рівень мовленнєвого розвитку своєї дитини?
3.	Виготовлення буклетів	Прислухайтесь до порад логопеда

Січень		
1.	Круглий стіл	Розберемось разом, як долати порушення мовлення
2.	Консультація	Як має бути в нормі?
3.	Батьківський всеобуч	Ізотерапія як метод арт-терапії для розвитку дрібної моторики рук
Лютий		
1.	Усний журнал	Мова і мовлення
2.	Стінгазета	Ігри з гудзиками допоможуть мовленню
3.	Посиденьки	Психологічне здоров'я моєї дитини
Березень		
1.	Вечір запитань та відповідей	Як зрозуміти потреби дитини
2.	Практичне заняття	Граючись розвиваємось
3.	Групова консультація	Як розвивати мову дитини
Квітень		
1.	Батьківський всеобуч	Розвиваємо дрібну моторику за допомогою природнього матеріалу
2.	Бесіда	Як використовувати арт-терапію вдома?
3.	Батьківський лекторій	Пальчикові ігри як основа ігротерапії для розвитку дрібної моторики пальців рук
Травень		
1.	Виготовлення папки-пересувки	20 ідей для розвитку дрібної моторики вдома
2.	Тестування	Що змінилося за рік?
3.	Групові батьківські збори	Розвиток дрібної моторики вдома

Виконав(ла) магістрант(ка)

2 курсу 21 групи

11.12 2024 р.

підпис

Ірина МАГЕЛЯС

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Робота допущена до захисту:

завідувач кафедри

д.пед.н., професор

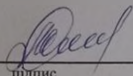

підпис

Лариса ЗДАНЕВИЧ

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Декан факультету

підпис

Леоніда ПІСОЦЬКА

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)